

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Õppekava: klassiõpetaja

Tuuli Helk
TÕSISE JA VIIMASE KOOLIKIUSAMISE JUHU KIRJELDUS II
KOOLIASTME ÕPILASTE ARVAMUSTE ALUSEL

magistritöö

Juhendaja: Kristi Kõiv, PhD

Tartu 2019

Tõsise ja viimase koolikiusamise juhu kirjeldus II kooliastme õpilaste arvamuste alusel

Resümee

Eesti üldhariduskoolides on tõsiseks probleemiks koolikiusamine. Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada tõsise ja viimase koolikiusamise juhu kirjeldus 4. – 6. klassi õpilaste arvamuste alusel. Uuringus osales kokku viis Eesti üldhariduskooli. Kokku vastas küsimustikule 88 last, kellest 45 olid tüdrukud ja 43 poisid. Õpilaste ülesandeks oli vastata kirjalikult avatud küsimustele, kes kirjeldasid vabas vormis koolikiusamise juhtumeid, mida pidasid tõsiseks ja juhtumit, mis esines viimati. Tulemustes selgus, et tõsiseks juhtumiks peeti füüsilist, verbaalset ja kaudset kiusamist, asjade lõhkumist ning lisaks mainiti seksuaalse kiusamise vorme. Viimatise kiusamisjuhtumina kirjeldasid õpilased füüsilist, verbaalset ja kaudset kiusamist ning asjade lõhkumist. Ükski küsitletud õpilastest ei kirjeldanud küberkiusamist tõsise või viimase kiusamisjuhuna.

Võtmesõnad: koolikiusamine, tõsine koolikiusamine, viimane koolikiusamine, õpilastevahelised suhted

Basic School Students' Descriptions of Serious and Recent School Bullying Incidences

Abstract

School bullying has become one of the main concerns in Estonian comprehensive schools. The aim of the current master's thesis was to identify and describe the cases of serious and recent school bullying in grades 4 to 6. Five Estonian comprehensive schools participated in the study. A total of 88 students, 45 girls and 43 boys, answered to the questionnaire. Students' task was to respond to the open-ended questions. Students' described the case of bullying they have experienced, which they considered serious and the case that occurred most recently. The results showed that physical, verbal and indirect bullying, breaking things, and forms of sexual bullying were mentioned as a serious case of bullying. The last bullying case described the students was physical, verbal and indirect bullying and the breaking of things. None of the students described cyber-bullying as serious or recent school bullying incident.

Keywords: school bullying, serious bullying, last bullying case, relationships between students

Sisukord

Resümee	2
Abstract	3
Sissejuhatus	5
<i>Kiusamise mõiste</i>	6
<i>Kiusamise liigid</i>	6
<i>Kiusamises osalejad</i>	7
<i>Kiusamise tagajärjed ja ennetamine</i>	9
<i>Varasemad uurimused koolikiusamise liikidest ja levikust</i>	10
<i>Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused</i>	12
Metoodika.....	13
<i>Valim</i>	13
<i>Mõõtevahend</i>	13
<i>Protseduur</i>	13
<i>Andmeanalüüs</i>	14
Tulemused	15
<i>Tõsine koolikiusamise juhtum</i>	15
<i>Viimane koolikiusamise juht</i>	23
Arutelu.....	31
Tänuõnad	35
Autorsuse kinnitus.....	36
Kasutatud kirjandus.....	37
Lisa 1	41
Lisa 2	43
Lisa 3	44
Lisa 4	45

Sissejuhatus

Uuringud on näidanud, et koolikiusamine on jätkuvalt nii Eestis kui ka mujal maailmas probleemiks (Aasvee et al., 2016; Lister et al., 2015; Tiliouine, 2014). On leitud, et aastatel 2000 kuni 2010 on koolikiusamist uuritud kuni kümme korda rohkem, kui varasematel aastatel ning peamise tulemusena leiti, et koolikiusamine on muutunud üha enam õpilaste jaoks probleemiks (Graham, 2010). Aastatel 2013/ 2014 viidi Eestis läbi uuring, millest võttis osa 35 689 õpilast. Selgus, et 11 aastaste laste seas on viimasel kuul üks või kaks korda koolikiusamist kogunud 22% poistest ja 26,2% tüdrukutest, 13 aastaste seas 22,7% poistest ja 20,8% tüdrukutest (Aasvee et al., 2016).

Selleks, et laps saaks keskenduda täielikult õppetööle, on oluline, et ta tunneks end koolikeskkonnas turvaliselt. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Lastefondi (UNICEF) hinnangul ei tunne miljonid lapsed üle maailma end koolikeskkonnas turvaliselt (UNICEF, 2018). Rahvusvaheline Õpilaste Õpitulemuslikkuse hindamisprogramm (PISA) 2015. aastal tehtud uuring näitas, et üldine laste heaolu on vähenenud, mille üheks põhjuseks võib pidada koolikiusamist (PISA, 2017). Pisa uuring näitas, et umbes neljandik uuringus osalenud Eesti õpilastest on kogunud koolikiusamist viimase kuu jooksul. Õpilased tõid peamiste teguritena välja, et nende üle tehti nalja, samuti rõhutati füüsilist vägivaldsust nagu löömine ja tõukamine teiste kaasõpilaste poolt (PISA, 2017).

Eestis on rakendumas vägivalla ennetamise strateegia aastaks 2020, milles nähakse ette meetmeid vähendamaks koolikiusamise ohvrite ja kiusajate osakaalu, kooli korraldatud ennetustegevuste kaudu. Kui 2014. aastal oli Eestis koolikiusamise ohvriks langenud 22% õpilastest, siis 2020. aastaks soovitakse seda osakaalu viia 18%-ni (Vägivalla ennetamise strateegia, 2015). Vähendamaks koolikiusamise ohvrite ja kiusajate osakaalu on töö autor võtnud eesmärgiks tutvuda erinevate kiusamise juhtumitega. Oluline on välja selgitada, mis iseloomustab tõsist koolikiusamise juhtumit õpilaste seas, et kavandada tõhusaid meetmeid selle tõkestamiseks.

Töö teema on aktuaalne, sest selgitades välja õpilaste enda kokkupuuteid koolikiusamisega, annab see koolile võimaluse leida üles valupunktid ja mõelda välja ennetusstrateegiad kiusamise vähendamiseks. Oluline on teadvustada, mida peavad õpilased tõsiseks kiusamisjuhtumiks ning kuidas saaksid täiskasvanud sekkuda koolikiusamisse ja selles osalejatesse. Sellest tulenevalt on käesoleva uurimuse eesmärgiks välja selgitada tõsise ja viimase koolikiusamise juhu kirjeldus 4. – 6. klassi õpilaste arvamuste alusel.

Kiusamise mõiste

Kiusamine on agressiivse käitumise vorm, kus kiusaja teeb tahtlikult kahju või valu teisele õpilasele (Kõiv, 2003; Smith, 2016). Kiusamist iseloomustab kolm kriteeriumi (Kaukiainen & Salmivalli, 2009; Kõiv, 1997; Menesini & Salmivalli, 2017; Salmivalli, 2010; Smith & Brain, 2000; Sullivan, Gleary, & Sullivan, 2004):

- 1) korduvus ehk see võib kesta nädalaid, kuid või aastaid;
- 2) tasakaalutus võimusuhtes – kiusaja on ohvrist tugevam ning tal on rohkem võimu;
- 3) tahtlik agressioon – eesmärgiks on teha teisele tahtlikult haiget

Koolikiusamiseks nimetatakse õpilaste vahelist kiusamist, mis leiab aset koolikeskkonnas, kuid võib toimuda ka õpetaja ja õpilase vahel (Kõiv, 2003). Sageli on kiusamine kui rühma nähtus, kus kiusaja saab kaaslaste seas tunnustust ja aktsepteeritust, mille abil soovitakse saada tähelepanu (Kõiv, 2003; Yang & Salmivalli, 2015). On üsna tavapärane, et kiusamist alustatakse enamasti hüüdnimede panekust ning solvangutest, mille peale ohvrid reageerivad. Ohvri sobivat reageeringut nähes, võib kiusamine ajapikku intensiivsemaks muutuda (Vaher, 2002).

Kiusamiseks ei saa nimetada seda, kui kaks vaimselt ja füüsiliselt samal tasemel olevat indiviidi lähevad tülli, naljatlevalt narrivad teineteist, vaidlevad või on lahkarvamusel (Kaukiainen & Salmivalli, 2009; Kraav & Kõiv, 2001)..

Kiusamise liigid

Kiusamise liikidest toob töö autor välja neli suuremat kiusamise liiki: füüsiline, mittefüüsiline, küberkiusamine ja vara kahjustamine (Beckman & Svensson, 2015; Kahre, Kasvandik, Rakaselg, & Treial, 2017; Kõiv, 2003; Monks & Smith, 2006; Sullivan et al., 2004). Füüsiline kiusamine on kõige avalikum ja nähtavam kiusamise vorm, mis esineb juhul, kui inimene saab kehaliselt kannatada teise inimese poolt (Kõiv, 2003). Mitmed uurijad (Fekkes, Pijpers & Verloove-Vanhorick, 2004; Sullivan, et al. 2004) on välja toonud, et poisid kasutavad reeglina sagedamini füüsilist kiusamist nt. jalaga või rusikaga löömine või jala taha panemine, kaaslaste kriimustamine, esineb ka hammustamist, sülitamist ja näpistamist.

Mittefüüsiline kiusamine jaguneb kaheks: verbaalne ja mitteverbaalne (Kõiv, 1997; Sullivan et al., 2004). Koolis toimuva verbaalse kiusamise alla lähevad tavaliselt kaaslaste sõimamine, narrimine, alandamine. Kiusatavale pannakse hüüdnimesid, levitatakse laimu ja tehakse solvavaid telefonikõnesid. Võib juhtuda, et õpilaselt pressitakse raha või esemeid

välja (Sullivan et al., 2004). Mitteverbaalne kiusamine jaguneb veel omakorda kaheks: otsene ning kaudne. Otsene mitteverbaalne kiusamine võib kaasneda ka verbaalse ja füüsilise kiusamisega. Näiteks ebaviisakate liigutuste ja erinevate nägude tegemine, mida sageli ei peeta kiusamiseks, sest arvatakse, et see ei tee kahju. Tegelikult üritatakse sellise käitumisega näidata oma ülemvõimu ja kiusatavat ähvardada (Sullivan et al., 2004).

Kaudne mitteverbaalne kiusamine on manipuleeriv, tahtlik ja salalik. Ohver ja kiusaja ei pruugi näost näkku kohtuda, kuid kiusamine leiab siiski aset (Kaukiainen & Salmivalli, 2009). Oma olemuselt sisaldab kaudne mitteverbaalne kiusamine sotsiaalset manipulatsiooni, mis tähendab, et kiusaja püüab mõjutada teisi õpilasi nii, et nad hakkavad ohvrit vältima ja halvas valguses nägema (Kaukiainen & Salmivalli, 2009). Sellist käitumist peetakse süstemaatiliseks ignoreerimiseks, kus õpilast tõrjutakse ning teda ei kaasata ühistegevustesse (Sullivan et al., 2004). Taoline käitumine võib esile kerkida näiteks kehalise kasvatus tunnis, kus tõrjutu jäetakse tegevusse valimisel kõige viimaseks.

Küberkiusamine on koolikiusamise üks liike, kus kiusamise läbiviimiseks kasutatakse elektroonilisi suhtlusvahendeid nagu mobiiltelefon ja interneti suhtluskeskkond (Küberkiusamine, s.a.). Küberkiusamise alla kuulub interneti ja telefoni teel sõimamine ning solvavate ja häbistavate postituste tegemine sotsiaalvõrgustikku, ebaviisakate ja alavääristavate sõnumite saatmine ning interneti keskkondade loomine kaaslaste üle naermiseks (Kahre et al., 2017; Küberkiusamine, s.a.). Vara kahjustamine on samuti üks kiusamise liike, kus kaasõpilane võib kaasõpilase riideid katki rebida, koolitarbeid või isiklikke esemeid lõhkuda. Siia alla kuulub ka kaasõpilase esemete varastamine (Sullivan et al., 2004).

Kiusamises osalejad

Kiusaja on osapool, kes tegutseb eesmärgipäraselt, korduvalt ja ilma provokatsioonideta, põhjustades valu ning füüsilist ja emotsionaalset kannatust teisele osapoolale, kelleks võib olla üks õpilane või õpilaste grupp (Olweus (1993). Kiusaja on domineeriv ja ta otsib eakaaslaste seast välja nõrgemad ja üksikud inividid (Veenstra, Lindenberg, Munniksma, & Dijkstra, 2010). On leitud, et sagedamini on poisid kiusaja rollis kui tüdrukud (Smith, 2016).

Kiusajaid saab jagada kolme gruppi (Sullivan et al., 2004), kelleks on targad kiusajad, mitte-nii-targad kiusajad ja kiusajast ohvrid. Targad kiusajad on väga hea manipuleerimisoskusega, kohati egoistlikud ja nad oskavad oma tegevust varjata. Nad on grupisituatsioonides enamasti meeldivad, sest nad on head õppijad ja väljapaistvad suhtlejad

(Graham, 2010; Sullivan et al., 2004; Vaher, 2002). Mitte-nii-targad kiusajad on ebameeldiva käitumisega, madala enesehinnanguga ning nende õppeedukus on pigem madal. Sellest tulenevalt suunavad nad oma negatiivsed emotsioonid nõrgemate kaasõpilaste suunas (Graham, 2010; Sullivan et al., 2004; Vaher, 2002). Kiusajast ohvrid kogevad ise ohvri olukorda teiste kiusajate poolt ja üritavad enda enesetunnet parandada endast füüsiliselt nõrgemaid kiusates (Sullivan et al., 2004).

Ohvriteks on tavapäraselt õpilased, kellele on suunatud vaimne või füüsiline negatiivne tegevus – keegi teeb neile tahtlikult kahju, vigastab või tekitab ebamugavust (Kõiv, 2003). Üheks põhjuseks, miks õpilast kiusatakse, on eakaaslaste grupist erinemine, kusjuures erinevus võib olla nii füüsiline kui vaimne (Thornberg, Halldin, Bolmsjö, & Petersson, 2013). Füüsiliseks erinevuseks võib pidada õpilase välimust erilise riietumise eelistuse tõttu, teise rassi kuuluvuse tõttu või mõni puude olemasolul. Vaimseks erinevuseks loetakse õpilase õppeedukust, mis võib olla keskmisest madalam või kõrgem (Graham, 2010; Sullivan et al., 2004). Ohvrid võivad olla ka eemaletõmbunud või depressiivse käitumisega (Yang & Salmivalli, 2015), või leidub ka selliseid ohvreid, kellel on raskusi kohaneda uue kooliga või on lihtsalt sotsiaalselt arglikumad (Graham, 2010).

Ohvreid esineb kahte tüüpi – passiivsed ja provokatiivsed ohvrid (Howard, Landau, & Prvor, 2014; Olweus, 1993). Passiivsed ohvrid on sageli füüsiliselt nõrgemad kui nende eakaaslased ning neil on selle tõttu limiteeritud võimalused enda kaitsmiseks (Sullivan et al., 2004). Provokatiivsed ohvrid võivad olla nii kiusajate seast kui ka ohvrid. Neid on kiusajana raskem tähele panna, sest kiusamise alguses käivad nemad provotseerimas kaasõpilasi, kuniks satuvad ise ohvristaatusesse (Olweus, 1993; Sullivan et al., 2004). Ohvri roll on poiste ja tüdrukute vahel sageli tasakaalus (Smith, 2016).

Kõrvalseisjad võib jaotada nelja rühma - aktiivne kaitsja, passiivne kõrvalseisja, kaasajooksik ja õhutaja (Howard et al., 2014; Sullivan et al., 2004; Vlachou, Botsoglou, & Andreou, 2013). Aktiivsed kaitsjad sekkuvad kiusamisprotsessi nii verbaalselt kui ka füüsiliselt (Howard et al., 2014). Nad ei pruugi olla ohvri sõbrad, kuid nende jaoks on kiusamine sotsiaalselt taunitav ja nad üritavad sellele lõppu teha (Sullivan et al., 2004). Passiivsed kõrvalseisjad ehk eemalehoidjad seevastu kiusamisprotsessi ei sekku (Howard et al., 2014). Eemalehoidjad püüavad endale mitte tähelepanu tõmmata, kuid oma näiliselt neutraalse hoiakuga, õigustavad nad oma passiivse olekuga toimuvat, ent lasevad välja paista, et see ei puutu neisse (Kõiv, 2006; Sullivan et al., 2004). Kaasajooksikud ehk toetajad ja õhutajad seisavad kiusajale kõige lähemal ning nende tegutsemine aitab kiusamisele kaasa (Sullivan et al., 2004). Toetajad ei võta ise kiusamisest osa, kuid toetavad kiusamise

toimumist ning õhutajad võtavad aktiivselt kiusamisest osa, kuid ei ole ise kiusamise algatajad (Kõiv, 2006).

Kiusamise tagajärjed ja ennetamine

Kiusamine toob endaga kaasa kahjustavaid tagajärgi nii kiusatavale kui ka ohvrile ning võib kaasa tuua negatiivset mõju kaasõpilastele (Wolke & Lereya, 2015). Kiusamise füüsilised tagajärjed võivad olla koheselt näha. Näiteks, kui keegi lööb/ tõukab või hammustab, siis tekib sellest kehale märk. Kuid üldjuhul ei ole kiusamise tagajärjed silmale nähtavad.

Kiusamise ohvriks langenud õpilased tunnevad end üksikuna ning abituna ja neil on raske mõista, miks neid kiusatakse (Graham, 2010; Vaher, 2002). Nende laste enesehinnang langeb, neil tekib hirm ja alaväärsustunne ning nad võivad kaotada usalduse enda ja teiste vastu. Sellest tulenevalt hoiavad nad ise kaasõpilastest eemale. Ohvritel puudub koolirõõm ning pidev kurbus mõjutab nende keskendumisvõimet ja samuti mõjub see õppeedukusele negatiivselt (Sharp & Smith, 2004; Vaher, 2002). On tõenäoline, et koolihirmust tingituna võivad ohvrid hakata koolist puuduma ning võivad tekkida somaatilised (kehalised) või psühhosomaatilised (hingelised-kehalised) haigused (Graham, 2010; Sharp & Smith, 2004; Vaher, 2002).

Gini ja Pozzoli (2009) leidsid, et kiusamise ohvriks langenud lastel on suurem oht vaevelda peavalude, kõhuvalude ja unehäirete käes. Lisaks on neil kalduvus suitsetamise või muude uimastavate ainete poole. Aja möödudes süvenevad madal enesehinnang, depressioon, enesetapumõtted, mis äärmuslikel juhtudel võib see viia ka enesetapuni (Smith, 2016). Halva enesetunde tõttu võib ohver muutuda ise ka agressiivseks ning hakata endast nõrgemaid kiusama (Vaher, 2002). Kui õpilased ei leia tekkinud probleemsituatsioonile lahendust, vahetatakse selle tõttu isegi kooli (Frisen, Hasselblad, & Holmqvist, 2012).

Koolikiusamine mõjutab ka õpilasi, kes sellega otseselt kokku ei puutu, vaid on seda pealt näinud. Kõrvalseisjatel võib tekkida jõuetus, hirm ja ebakindlus ning ajapikku võib väheneda nende tahe koolis käia (Janosz et al., 2008). Kõrvalseisjad, kes näevad kiusamist pealt, saavad kiusamisest mõjutatud ka siis, kui nad näevad, et seda ei suudeta tõhusalt ohjeldada (Smith, 2016).

Kiusamise tagajärjed võivad ulatuda täiskasvanu ikka välja. Sharp ja Smith (2004) töid välja, et täiskasvanud, kes olid kiusamise ohvrid, kannatavad rohkem depressiooni all kui teised. Usaldus inimestesse ja iseendasse võib kahaneda ning ohvri tunne võib neid saata kogu elu vältel (Sharp & Smith, 2004; Sullivan et al., 2004). Ka kiusajad, kes oma käitumist ei

muuda, on suurema tõenäosusega ka täiskasvanueas agressiivsemad ning kuritegeliku käitumisega (Sharp & Smith, 2004). Kiusajate individuaalsuse ja empaatia areng jäävad teistest maha ning nende sotsiaalne areng võib jääda sinna, kus nad oma kiusamisega saavutasid võimu ja lugupidamise (Sullivan et al., 2004).

Selleks, et kiusamine ei tooks endaga kaasa negatiivseid tagajärgi, tuleb kiusamist ennetada. Õpilased, kes on kiusamist kogunud, ei oska tihti kiusamisele ja kiusajale vastu hakata (Sullivan et al., 2004). Kiusamine toimub nii kaua, kui kõrvalseisjad seda lubavad, mis tähendab, et kõrvalseisjat tuleb julgustada ja motiveerida sekkuma (Sharp & Smith, 2004; Sullivan et al., 2004). Kõrvalseisjad kardavad kiusamisest rääkida, sest kardetakse, et tegemist on kaebamisega, mis võib tuua kaasa nende jaoks negatiivseid tagajärgi (Vaher, 2002).

Ennetamiseks kiusamist on loodud mitmeid kiusamisvastaseid programme, mis õpetavad koolilapsi ja koolitöötajaid, kuidas kiusamist ennetada, märgata ja lahendada. Näiteks on Eesti koolides kasutusel KiVa ning koolides ja lasteaedades "Kiusamisest vaba lasteaed ja kool" ja VEPA (Kool kiusamisest vabaks, s.a;). Kiusamise ära hoidmiseks on oluline tõsta õpilaste, lapsevanemate ja koolipersonali teadlikkust kiusamisest kui tõsisest probleemist. Koolipersonal peaks osalema erinevatel koolitustel, mis tutvustavad kiusamist, selle mõjust õpilasele ning võimalikke koostöölahendusi lapsevanematega. Koolituste peamine eesmärk on märgata kiusamist ning sellesse koheselt sekkuda, et see ei süveneks. Kiusamise ennetamiseks on oluline panustada tervesse õpikeskkonda, kus on suur roll õpetaja kanda, kes loob tasakaalukad suhted õpilaste vahel (Sullivan et al., 2004). Sellel on suur osa õpetajal.

Varasemad uurimused koolikiusamise liikidest ja levikust

Koolikiusamine on probleem, mida näitavad ka erinevad uurimused. Näiteks Eesti-Rootsi Vaimse Tervise ja Suitsidoloogia Instituudi läbiviidud uurimus (Mark, Sisask, Vaikma, Värnik, & Värnik, 2015) näitab, et viimase kaheteist kuu jooksul on Eestis kiusamise ohvriks langenud üheksateist protsenti õpilastest. Ladina-Ameerikas, Peruu on 8 aastaste seas kiusamise ohvriks langenud ligi pooled õpilased, 12 aastaste seas ligi kolmandik ja 15 aastaste seas umbes viiendik õpilastest (Lister et al., 2015).

Mark jt (2015) leidsid, et koolikiusamise liikidest kogesid 5. – 9. klasside õpilased kõige sagedamini verbaalset ja kaudset kiusamist. Esile tõsteti isiku üle naermist/ naeruvääristamist, välimuse narrimist või halvustamist, kuulujuttude levitamist ja grupist välja jätmist/ tõrjumist. Pealtnähtud juhtudest toodi sagedamini esile verbaalset ja kaudset, kuid ka füüsilist kiusamist, näiteks põhjuseta tõukamine. Uurimuses, mille koostasid Naylor, Cowie, Cossin, de

Bettencourt ja Lemme (2006) leiti, et lapsed iseloomustavad rohkem otsest kiusamist ja vähem kaudset kiusamist. Asimopoulos, Bibou-Nakou, Hatzipemou, Soumaki ja Tsiantis (2013) uurimustes selgus, et õpilased identifitseerivad erinevaid kiusamise liike. Intervjuudes mainiti, et solvamine, suuline ähvardamine, isikliku vara hävitamine, sotsiaalne isolatsioon (kuulujuttude levitamine) on kõige levinumad kiusamise liigid. Lisandusid veel rassistlikud solvangud ja kommentaarid.

Mthethwa-Sommers ja Kisiara (2015) uurisid New York'i 12 õpilaselt, kes olid immigrandid, millist kiusamise liike on nad kogenud. Tuli välja, et õpilased kogesid kõige enam verbaalset ahistamist. Kiusamine võis võtta ka füüsilise vormi, kaasa arvatud löömine ja asjade viskamine õpilaste pihta. Afroz ja Shafqat (2015) uurisid kiusamist algkoolis. Uurimus näitas, et enam mainiti füüsilist kiusamist nagu löömine ja tõukamine. Mõned õpilased mainisid ka kaudset kiusamist nagu sotsiaalset tõrjutust (ei võeta mängu, rühmatööd). Õpilaste ja pedagoogilise personali kiusamisest arusaamist uurisid Maunder, Harrop ja Tattersall (2010), kus õpilased mainisid nii otsest kui ka kaudset kiusamist, kuid kaudse kiusamise osakaal oli madalam. Autorid leidsid, et õpilaste arvates on otsene kiusamine palju tõsisem, kui teised kiusamise käitumised.

Intervjuu teel küsitleti Kreeka viienda ja kuuenda klassi õpilasi, et teada saada nende arvamusi/ hinnanguid ning teadmisi koolikiusamise kohta (Asimopoulos et al., 2013). Tulemustest nähtus, et kiusamine on koolis aktuaalne ja suur probleem. Õpilased identifitseerisid erinevaid kiusamise vorme, mitte ainult füüsilist agressiooni. Solvamine, suuline ähvardamine, isikliku vara hävitamine, sotsiaalne isolatsioon (kuulujuttude levitamine) olid kõige levinumad kiusamise liigid, millele lisandusid veel rassistlikud solvangud ja kommentaarid.

Ybarra, Espelage, Valido, Hong ja Prescott (2018) tahtsid teada, kuidas defineerivad õpilased koolikiusamist, milliseid õpilasi kiusatakse, mida nad arvavad kõrvalseisja sekkumisest kiusamisjuhtumitesse ning kuidas nad kirjeldavad kiusamisvastaseid programme. Õpilased oskasid defineerida kiusamist, kuid suurem osa kirjeldas verbaalset kiusamisliiki. Kiusamise kirjeldamises mainiti ka jõudude ebavõrdsust ning et kiusaja teeb meelega kellelegi haiget, et ise end hästi tunda. Noored tõid välja, et ohvriteks langevad üldjuhul vaiksed ja häbelikud kaasõpilased, kes ei oska end kiusamise eest kaitsta. Kuid kõige enam kiusatakse ikkagi välimuse pärast (rass, ülekaal, prillide kandmine). Eakaaslaste arvates on parim viis kõrvalseisjana kiusamisse sekkuda, rääkides sellest täiskasvanule, sest nemad oskavad selle vastu midagi ette võtta. Ise ei julge õpilased kiusamisse sekkuda, sest kardavad haiget saada, neil on hirm või on neid ennast kiusatud.

KiVa programmi põhjal läbi viidud õpilasküsitluse eesmärgiks oli kaardistada õpilaste kogemusi seoses kiusamise, koolis oleva suhete kliima ja KiVa programmi kasutamisega (Treial, 2018). Tulemustest selgus, et koolides, kus KiVa programmi ei olnud veel pikaajaliselt kasutatud, oli kiusajaid keskmiselt 6% õpilastest ja ohvreid lausa kolm korda rohkem. KiVa koolides olid tulemused mõnevõrra madalamad. Küsitlusest tuli välja, et KiVa-ga alustavatest koolidest oli rohkem kogetud lühiajalist kiusamist kui pikaajalist kiusamist. 71% küsitlusele vastanuist oli sellest rääkinud kas täiskasvanule kodus, sõbrale või õpetajale. KiVa koolide õpilased rääkisid kiusamisest rohkem õpetajale, kuid siis lausa kolmandik õpilastest ei olnud kiusamisest kellelegi rääkinud. Kiusamise liikidest olid küberkiusamist kogunud 2,6% teise kooliastme õpilastest ning keha ja seksuaalsusega kogetud kiusamise vorme oli kogunud 11,9% teise kooliastme poistest ja 8,7% tüdrukutest.

Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Eesti kooliõpilaste seas 2015. aastal läbi viidud PISA uuring näitab, et ligi viiendik õpilastest on kannatanud koolis erinevate kiusamisliikide all. Verbaalse kiusamise all kannatas 13,7% ja füüsilise kiusamise all 4,7% (PISA, 2017). PISA tulemusele tuginedes võib järeldada, et kiusamine on tõsiseks probleemiks koolikeskkonnas ning sellele tuleb jätkuvalt tähelepanu pöörata.

Käesoleva uurimuse eesmärk oli välja selgitada tõsise ja viimase koolikiusamise juhu kirjeldus 4. – 6. klasside õpilaste arvamuste alusel. Selleks püstitati järgnevad uurimisküsimused:

1. Kuidas kirjeldavad II kooliastme õpilased tõsist õpilastevahelist kiusamise juhtu?
2. Kuidas kirjeldavad II kooliastme õpilased viimast õpilastevahelist kiusamise juhtu?

Metoodika

Lähtudes uurimuse eesmärkidest ja uurimisküsimustest on antud magistritöös kasutatud avatud vastustega küsitlust ja andmeanalüüsiks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi.

Valim

Uurimuses kasutati mugavusvalimit, kus küsitleti viit Eesti üldhariduskooli õpilasi Tartumaalt, Põlvamaalt ja Valgamaalt. Uurimuses osalesid 4. – 6. klasside õpilased vanuses 10-13. Uuringus osales kokku 88 õpilast, neist 45 tüdrukut (51%) ja 43 poissi (49%). Kümne aastaste seas oli 28 õpilast (32%), üheteist aastaste seas 25 õpilast (28%), kaheteist aastaste seas 30 õpilast (34%) ja kolmeteist aastaste seas 5 õpilast (6%). Uurimuses osalenud õpilaste keskmine vanus oli 11,5 eluaastat. Uurimuses osalemine oli vabatahtlik.

Mõõtevahend

Mõõtevahendiks koostati ankeet, et välja selgitada, kuidas kirjeldavad 4. – 6. õpilased tõsist ja viimast koolikiusamise juhtumit. Ankeet koostati magistritöö autori poolt. Uuriija valis avatud küsimused, sest need annavad vastajale parema võimaluse avaldada oma arvamust. Ankeedi kaaskirjas toodi välja tööjuhend õpilastele selgitamiseks ja see, kuidas on tagatud vastaja anonüümsus. Ankeedi valiidsust kontrolliti pilootuuringuga. Küsimuste arusaadavuse tagamiseks viidi läbi ka pilootuuring, milles osales 4. klassi 7 õpilast Tartumaa maakoolist. Nendest 4 olid poisid ja 3 tüdrukud. Pilootuurimuse põhjal ei viidud sisse muudatusi, sest ankeet oli lastele arusaadav ning töö autor sai kätte vajalikud andmed. Naissoost õpilased on tähistatud koodiga *TO* ja meessoost õpilased koodiga *PO*.

Ankeet koosnes kahest avatud küsimusest, kus vastajad said kirjeldada kuni seitsme lausega tõsist ja viimast õpilastevahelist koolikiusamise juhtumit. Ankeetküsimused olid:

- a) „Palun kirjeldage viimast õpilaste vahelist kiusamise juhtumit koolis.“
- b) „Palun kirjeldage tõsist õpilaste vahelist kiusamise juhtumit koolis.“

Protseduur

Põhiuurimus viidi läbi 2015/ 2016 õppeaastal, mille jooksul koguti andmeid viiest koolist Tartumaal, Põlvamaal ja Valgamaal. Esmalt paluti luba uurimuse läbiviimiseks viie kooli direktorilt (Lisa 2). Kui direktorid olid oma loa andnud, võeti e-maili teel ühendust nende koolide 4. – 6. klasside klassijuhatajatega, et saada nõusolek õpilaste uurimuses osalemiseks

(Lisa 3). Järgnevalt saadeti postiga koolidesse lapsevanemate nõusoleku ankeedid (Lisa 4). Klassijuhatajad jagasid lapsevanemate nõusoleku ankeedid õpilastele. Lapsevanemate poolt täidetud ankeedid tagastati hiljem klassijuhatajale.

Uurimuses osalesid ainult need õpilased, kes olid tagastanud vanema allkirjaga nõusoleku ankeedi. Uuringus osalemise kohta andis positiivse vastuse 50% lapsevanematest. Uuri ja uuritavad läksid eraldi klassiruumi, kus uurija tutvustas ennast, rääkis töö eesmärgist ning jagas ankeedid kinnises ümbrikus uuritavatele. Ankeedi täitmiseks kulus aega keskmiselt 15 minutit. Täidetud ankeedid tagastati uurijale samuti kinnises ümbrikus.

Andmeanalüüs

Uurimuse läbiviimiseks kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit ning juhtumiuuringu uurimisstrateegiat. Andmete analüüsimiseks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kodeerimisel kasutati induktiivset kodeerimist. Uuri ja ning kaaskodeerija lugesid mitmeid kordi avatud küsimuste vastuseid, et süveneda vastajate vastustesse ning neid mõista. Korduva lugemise põhjal märgiti olulised laused ja sõnad ning neile anti koodid. Edasi toimus kategoriseerimine, kus sarnased koodid jagati alakategoriatesse. Alakategoriatest moodustusid kategooriad, millest omakorda moodustusid üldkategooriad. Antud tulemuste reliaabluse tagamiseks luges uurija korduvalt üle kodeerimise tulemused. Hiljem vaatasid uurija ja ekspert tulemused koos üle, et mõlema tulemused langeksid kokku. Kodeerimise tulemuste kokkulangevuse protsent oli 97%.

Tulemused

Tõsine koolikiusamise juhtum

Et välja selgitada, kuidas kirjeldavad õpilased tõsist õpilastevahelist kiusamise juhtumit, kasutati selleks kvalitatiivset sisuanalüüsi. Tõsiste koolikiusamisjuhtumite kirjeldustes oli kirjeldatud koolikiusamise liike (Joonis 1). Tulemustest selgus, et kõige enam peetakse tõsiseks koolikiusamise juhtumiks füüsilist kiusamist. Tõsteti esile nii õpilastevahelised kui ka ise kogetud kiusamise juhtumid. Õpilastevahelises tõsises kiusamises mainiti enim lükkamist ja tõukamist. Tõsise vägivalla all nimetati kägistamist, hammustamist, ähvardamist, löömist ja peksmist. Kiusamisjuhtumite kirjeldustes toodi välja veel asjade viskamine ning õpilase poole asjadega viskamine.

Hüppas küünarnukiga selga (PO17). Lükkas trepist alla (PO55). Lükkas pea veriseks (PO49). Teda on pekstud (TO45). Lõi kaaslast näkku (TO27). Õpilane kägistas teist õpilast (TO58). Meie klassi õpilane hammustas üht last (PO4). Teda on pekstud (TO45). Lõi kaaslast näkku (TO27). Õpilast visati jäätükkidega (PO65). Visati lumekuulidega (TO9). Õpilane viskas kaasõpilase koolikoti teise korruse aknast välja (TO75). Pinnis talt raha (PO19). Õpilane on mind bussis hammustanud läbi jope (PO23). Õpilane on mind hammustanud nii, et tekkis verevalum (TO8). Õpilane puudutas meid kogu aeg (TO86). Ma olen kogunud togimist ja löömist (TO93). Lõi mind jalaga (TO27). Kui ma sain rusikaga kõhtu (TO94). Õpilane kägistas mind (TO7).

Lisaks füüsilisele kiusamisele tunnevad õpilased ära ka verbaalset kiusamist, mida toodi samuti tõsise kiusamisjuhu kirjeldustes välja. Pealtnähtud kiusamisjuhtudes kirjeldati enim narrimist, hüüdnimedede andmist ning halvasti ütlemist. Verbaalse kiusamisena toodi välja ka mõnitamine ning solvamine.

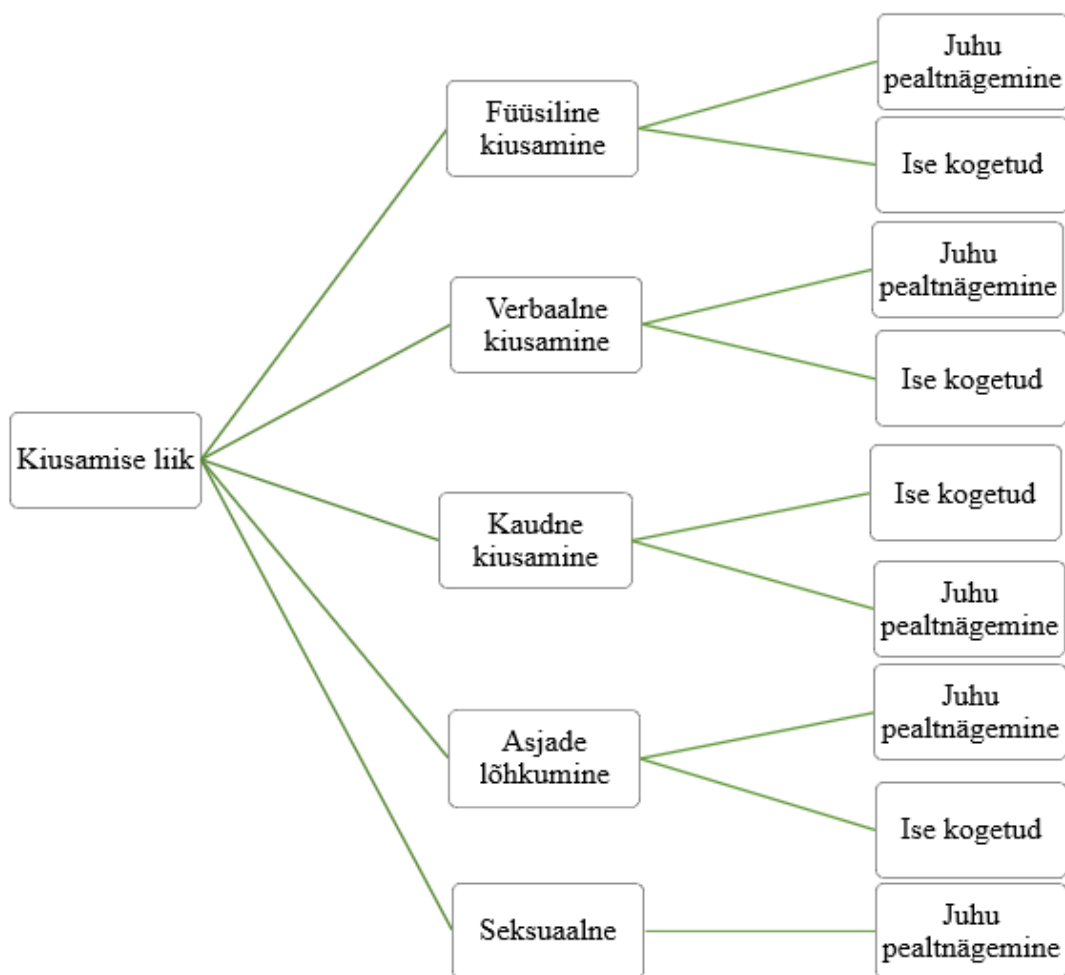
Teda hakati narrima, et tal on täid (TO59). Narritud roppude sõnadega (TO46). Narritakse tüdrukut, kes on natuke tüsedam ja tal on teistmoodi koduloomad (TO44). Õpilane narris uskliku tüdrukut (PO19). Talle hakati igasuguseid nimesid panema (TO63). Teda narriti hüüdnimedega (TO46). Mõnitatakse tüdrukut, kes on poisiliku riietusega ja soenguga (TO44). Hiljem solvasid teda (TO24). Hakati talle ütleva igasuguseid kolemaid sõnu (TO63). Hakkasid ropendama (PO36).

Õpilased mainisid tõsise verbaalse kiusamise all enim narrimist, norimist ja kaaslaste üle naermist. Kiusatavatele öeldi halvasti ning neid solvati. Kaudse kiusamisena tõid õpilased välja tagarääkimise.

Mind narriti perekonnanime pärast Jürkaks (TO96). Ma olen kogenud narrimist (TO93). Teised hakkasid mind narrima, et ma lähen koos sõbraga koju (TO33). Siis hakkasid kõik minu üle naerma (TO95). On mind solvatud (TO59). Poisid ütlevad ikka veel mulle vale perekonnanime (TO95). Kogegin ma oma klassivendadelt kiusamist sõnadega (PO91). Minust räägitakse halvasti (TO93).

Pealtnähtud tõsiste kiusamisjuhtude juures kirjeldati kiusamise liikidena ka kaudset kiusamist, asjade lõhkumist ja seksuaalsust. Ohvrite kohta räägiti kuulujutte. Nende asju lõhuti, võeti ära ning peideti. Lisaks nähti pealt ka käppimist.

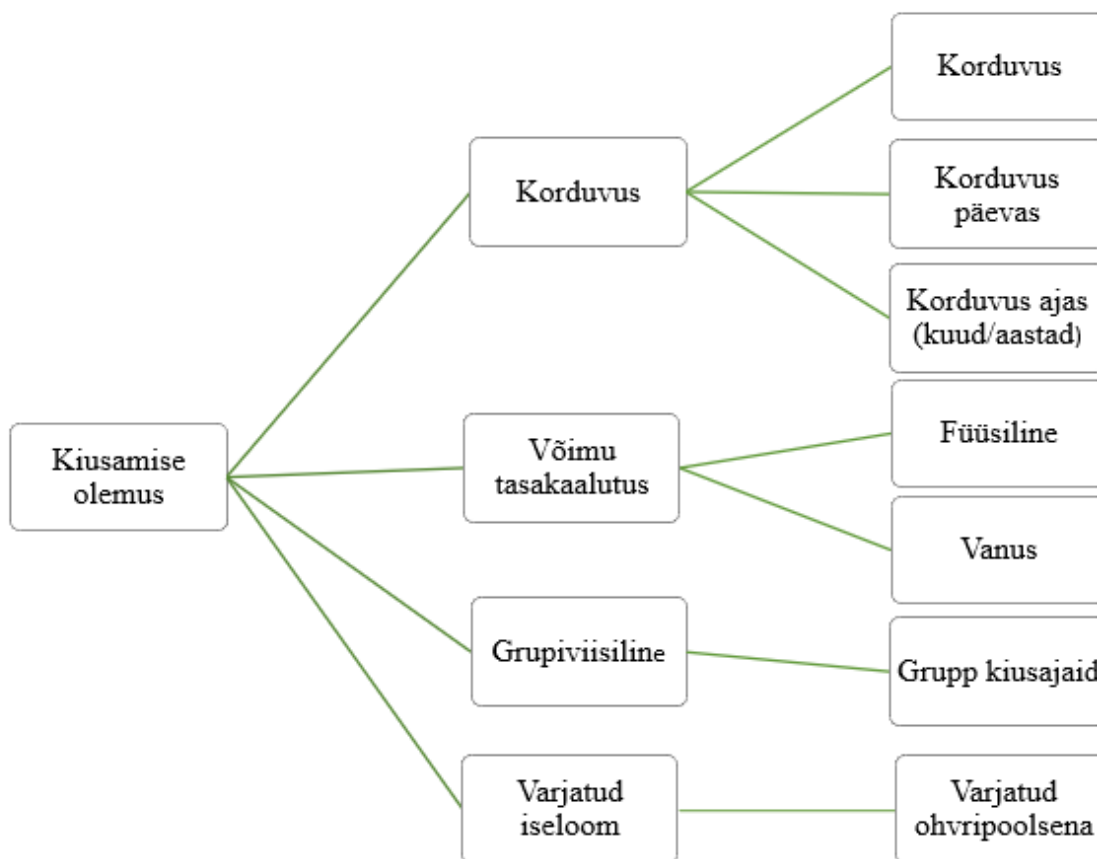
Algul mõeldi välja vale, et tal on täid (TO63). Lõhkus vildika ära (TO46). Võtsid tema asju (TO24). Tal peideti tema asju ära (TO31). Poiss pidevalt käpib tüdrukuid (TO44).



Joonis 1. Kiusamise liigi jagunemine kategooriateks ja alakategooriateks.

Uuritavad töid välja tõsiste kiusamisjuhtude kirjeldustes kiusamise olemuse (Joonis 2). Ajaliselt toimus kiusamist mitu korda, mitu päeva, mitu kuud või isegi mitu aastat. Toodi välja kiusaja ja ohvri võimu tasakaalutus. Ohvrit kirjeldati kui füüsiliselt nõrgemat ja nooremat. Kiusajad kiusasid tihti ka grupis. Kirjeldati kiusamise varjatud iseloomu, kus ohver ei tunnistanud, et teda kiusatakse.

Mind narriti kogu aeg (PO20). Kui õpilane läks bussile, hakati teda jälle viskama (PO65). Ta kiusas teda pidevalt, peaaegu iga päev (PO15). See kestis mitu kuud (TO59). Teda on kiusatud terve koolis käimise aja (TO45). Kuidas väikest last lükatakse pikali (TO44). Kuidas väikest last loobitakse kivide, lume ja lehtedega (TO44). Neid oli kolm ja nad olid poisid (PO36). Siis pöördusid vanemate klasside õpilased tema vastu (TO9). Mul on kahju, kuidas poisid ei taha tunnistada, et teda kiusatakse (TO26).



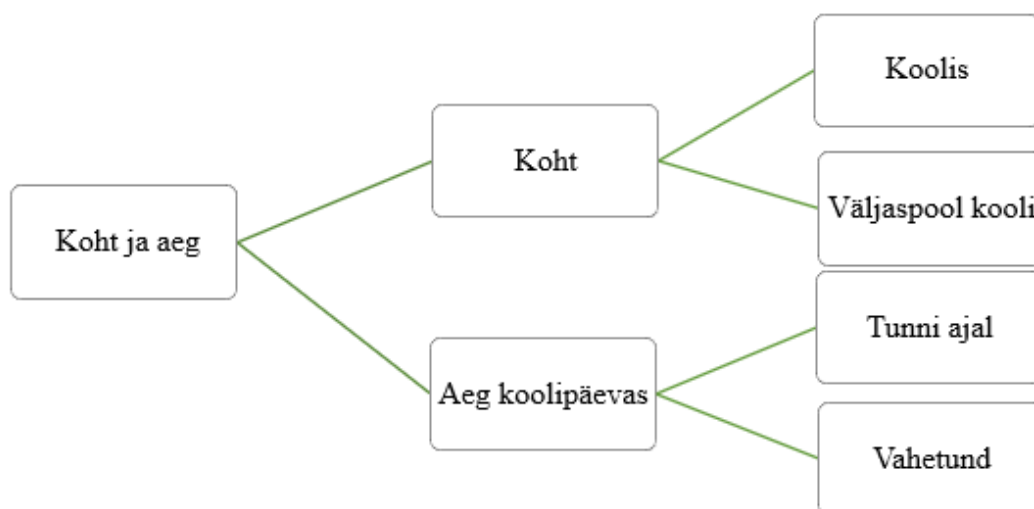
Joonis 2. Kiusamise olemuse jagunemine kategooriateks ja alakategooriateks.

Õpilaste kirjeldatud tõsistes juhtumites toodi välja ka kiusamise toimumiskohad ning aeg, millal kiusamine aset leidis (Joonis 3). Kõige rohkem toimus kiusamist koolis. Kiusati kooliõues, võimlas kui ka koridoris. Väljaspool kooli toimus kiusamist nii bussijaamas, spordisaalis, kui ka koolibussis. Koolipäeva jooksul toimus kiusamist nii tunni kui ka vahetunni ajal.

Mängisime kooliõues jalkat (PO36). See toimus võimlas (TO89). See toimus koridoris (PO92). Nägin bussijaamas (TO26). Tüdruk lõi mind spordisaalis (TO12). Õpilane on mind bussis hammustanud (PO23). See toimus ka tunni ajal (TO59). See juhtus inglise keele tunnis (TO49). See toimus vahetunnis (PO92). See toimus vahetundides (TO59).

Uurimustulemused näitasid, et tõsise kiusamise juhtumid leidsid aset tunni ajal, näiteks matemaatika ja inglise keele tunnis ning vahetundides.

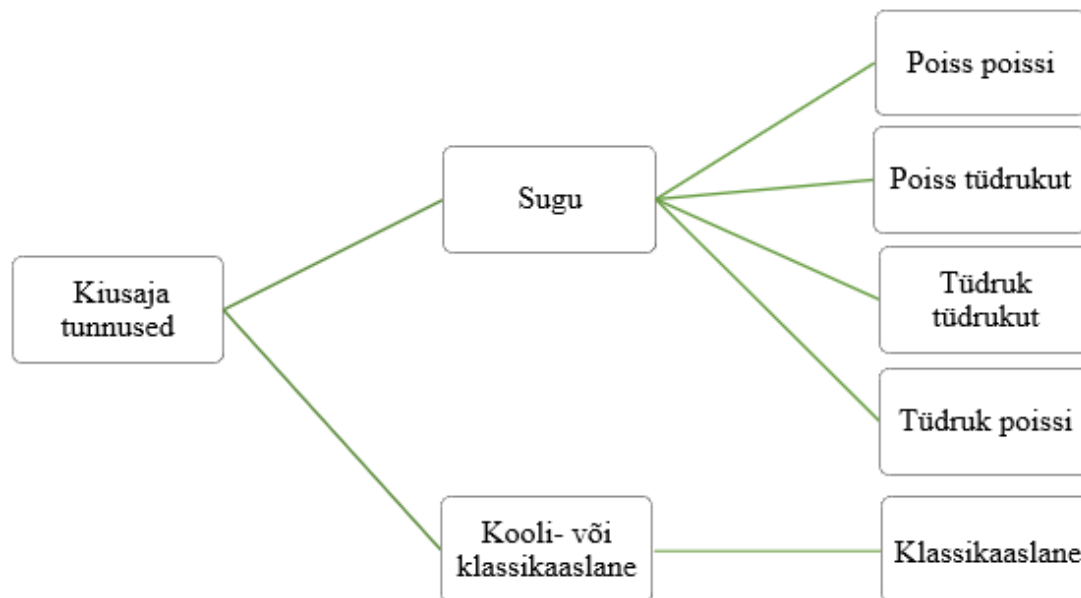
See toimus ka tunni ajal (TO59). See juhtus inglise keele tunni ajal (TO46). See toimus vahetunnis (PO92). Oli vahetund (PO35).



Joonis 3. Koolikiusamise koha jagunemine kategooriaks ja alakategooriaks.

Kiusaja tunnustena (Joonis 4) toodi tõsistes juhtumite kirjeldustes välja kiusaja sugu, kelleks oli kas poiss või tüdruk. Poisid kiusasid nii tüdrukuid, kui ka poisse, kuid tüdrukud kiusasid vaid tüdrukuid. Tõsiste kiusamisjuhtumite puhul leiti ka, et kiusajateks on ohvri enda klassikaaslased.

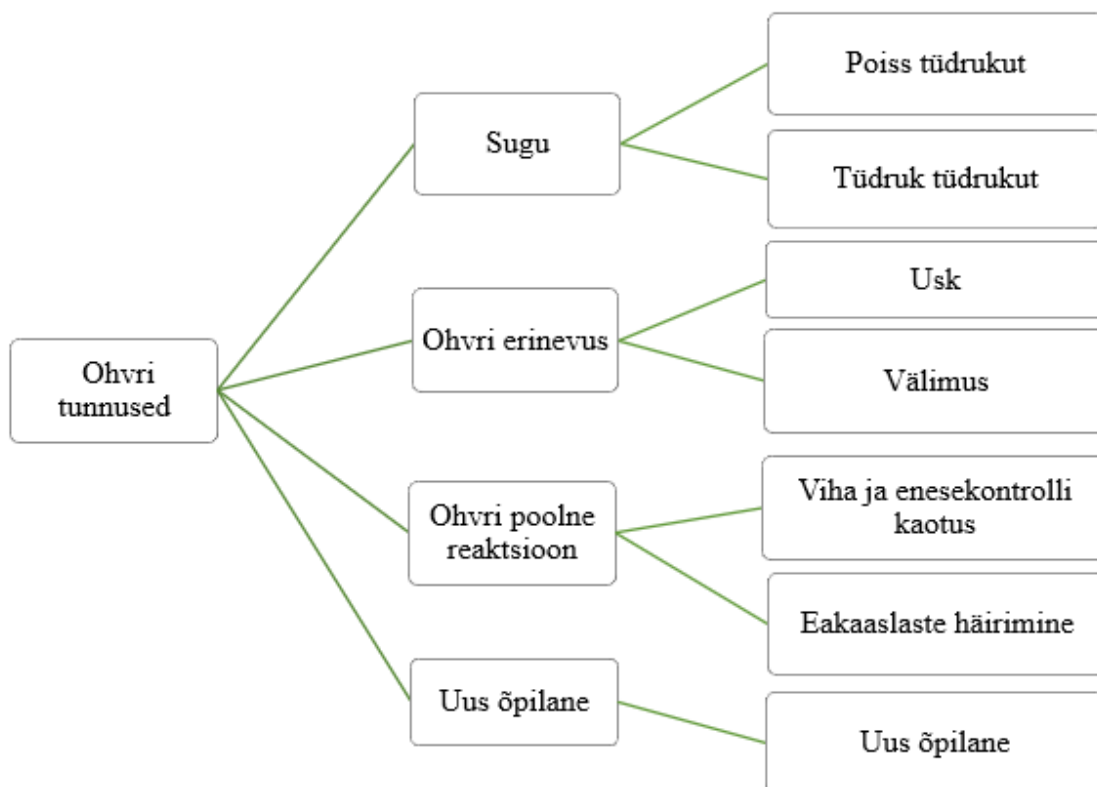
Poiss lükkas poisi trepist alla (PO55). Poiss lõi tüdrukut (TO89). Tüdruk lõi tüdrukut (TO57). Kiusas minu klassivend (PO92). Klassikaaslased hakkasid naerma (TO95). Kogegin ma oma klassivendadelt kiusamist sõnadega (PO91).



Joonis 4. Kiusaja tunnuste jaotumine kategooriateks ja alakategooriateks.

Tõsistes juhtumite kirjeldustes toodi ohvri tunnustena välja (Joonis 5), et ohvriks oli tüdruk või uus õpilane. Palju toodi esile ohvri erinevust kaaslaste seas. Näiteks usu ja välimuse tõttu. Ohver kas riietus poisilikult, oli eakaaslastest tüsedam või ei olnud nii atraktiivse välimusega. Leiti ka, et ohvriteks on tihti õpilased, kes ei suuda kontrollida oma emotsioone. Õpilane läheb kergesti närvi või hakkab eakaaslastega norima.

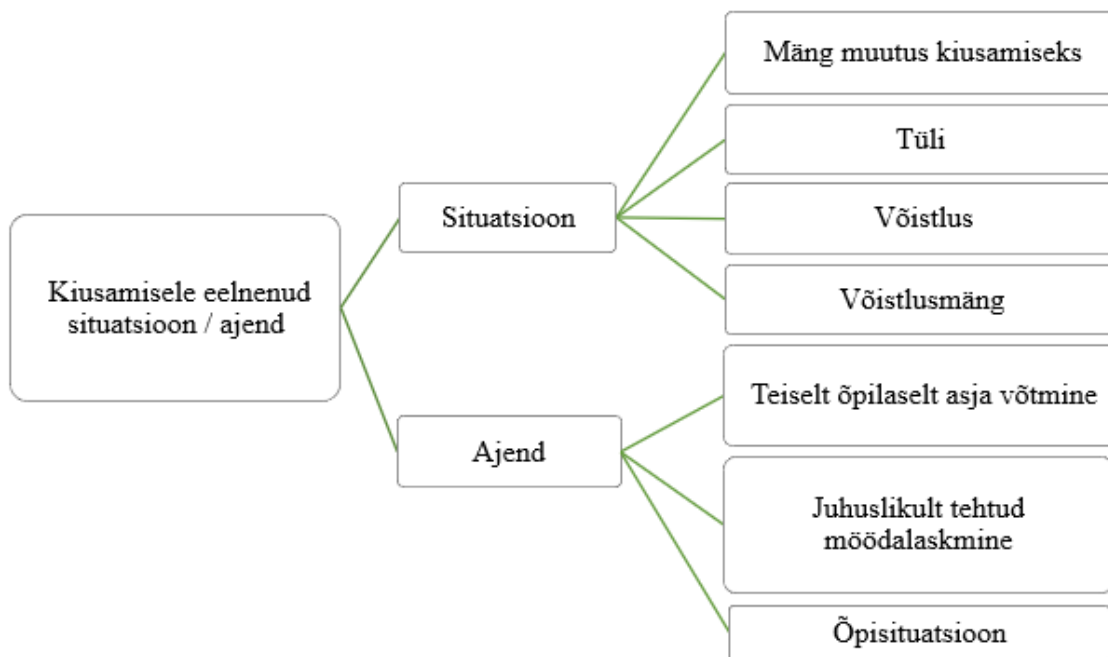
Õpilane läks vihaseks (PO80). Mõliseb teistega (PO41). Kui ma olin siin koolis uus (PO91). Poiss narris tüdrukut (TO57). Meie klassi tuli uus poiss (TO24). Tüdruk oli usklik (PO19). Ja tal ei ole kõige parem välimus (PO15).



Joonis 5. Ohvri tunnuste jaotumine kategooriateks ja alakategooriateks.

Tõsiste kiusamise juhtumite kirjeldustes toodi palju välja kiusamisele eelnenud sündmusi või ajendid, miks kiusamine aset leidis (Joonis 6). Näiteks oli erinevaid situatsioone, kus mäng muutus kiusamiseks. Samuti toimus kahe õpilase vahel sõnasõda konfliktina, mis läks üle kiusamiseks. Kiusamise ajenditeks oli veel teiselt õpilaselt asja võtmine, juhuslikult tehtud möödalaskmine mänguhoos või õpituatsioon.

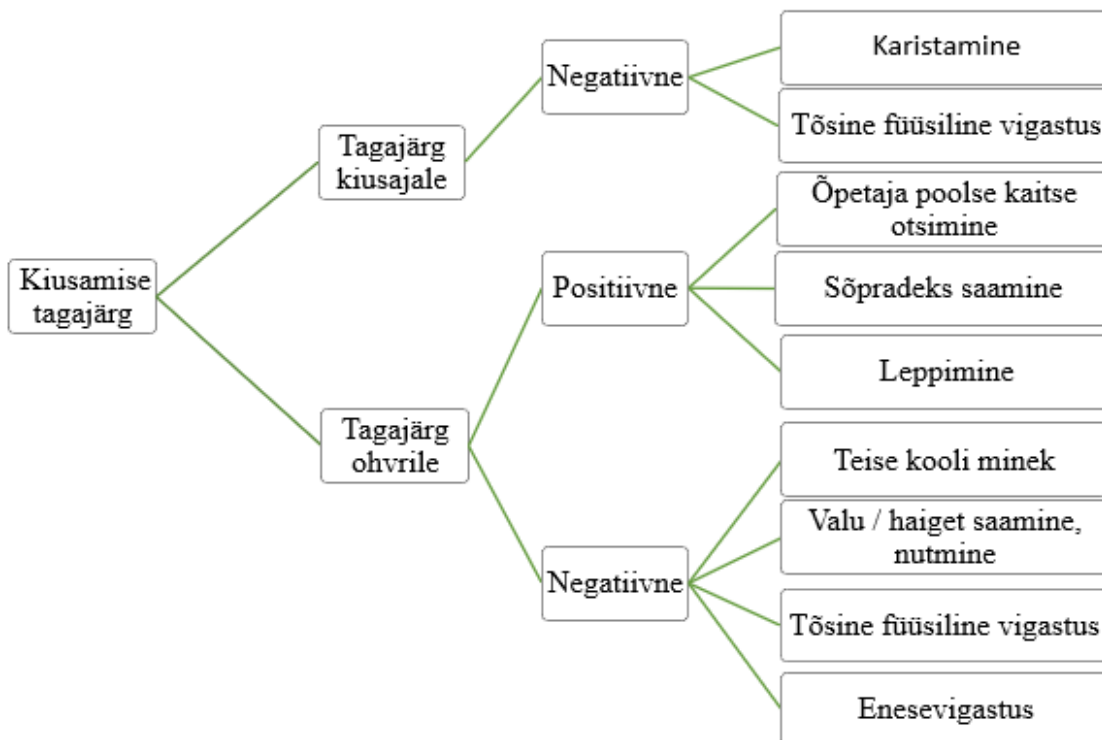
Mängisin vahetunnis palli ja võtsin kogemata teise õpilase palli ära (TO27). Kirjutasin oma perekonnanime asemel emme (TO95). Läksin õpetajale oma tööd näitama (PO23). Alguses oli see mäng (TO9).



Joonis 6. Kiusamisele eelnenud situatsiooni või ajendi jaotumine kategooriaks ja alakategooriateks.

Kirjeldustes mainiti nii kiusaja kui ka ohvri tagajärgi kiusamisele. Tagajärjed kiusajale olid negatiivsed. Kiusajat karistati koolipersonali poolt või ta sai füüsiliselt vigastada. Ohvri negatiivseteks tagajärgedeks oli nutmine ja haiget saamine. Ohver sai füüsilise vigastuse või hakkas endale ise haiget tegema. Tõsise kiusamisjuhtumi kirjeldustes kirjeldati ohvri negatiivse tagajärjena ka teise kooli minekut. Positiivseks tõsise kiusamisjuhtumi tagajärgedeks ohvrile oli õpetaja poolse kaitse otsimine, sõpradeks saamine ning leppimine.

Kiusaja viidi direktori juurde (TO83). Kiusajal olid sinikad ja verejooks (TO83). Õnneks sai ta teise kooli (TO31). Pidin kogu aeg õpetaja juures olema, et nad mind rahule jätaks (TO33). Ta hakkas nutma (PO98). Kukkusin ja ei saanud päris kaua istuda (TO38). Lõpuks leppisid nad ära (TO83). Klarisime asjad ära, saime sõpradeks (PO98).



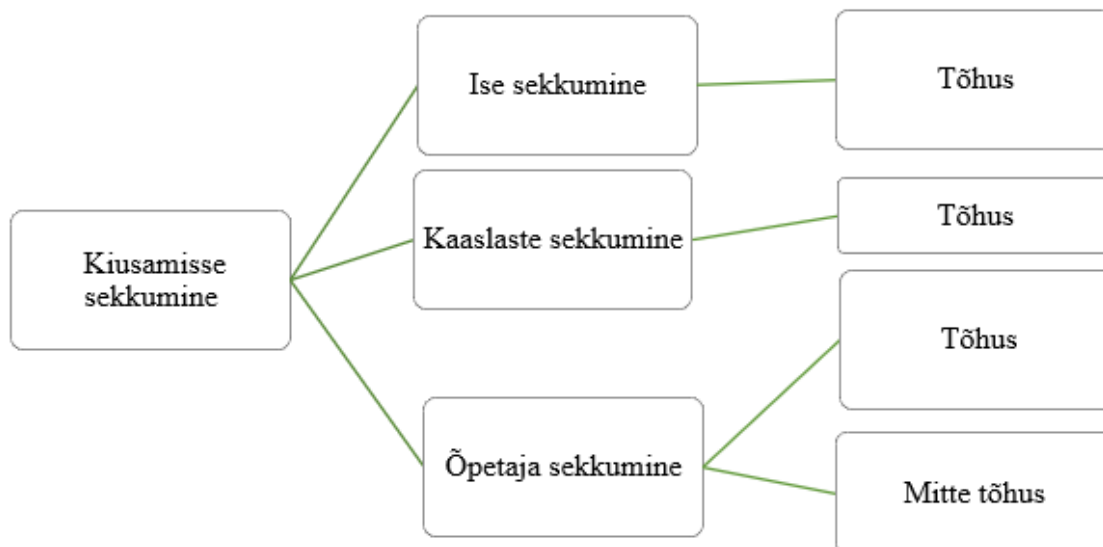
Joonis 7. Kiusamise tagajärje jaotumine kategooriateks ja alakategooriateks.

Uuritavad tõid tõsise koolikiusamisjuhtumi kirjeldustes välja sekkumise kiusamisjuhtudesse (Joonis 8). Tõhusa sekkumisena toodi välja ohvri endapoolne verbaalne sekkumine – ei ütlemine kiusamise korral. Kõrvalseisjate tõhusaks sekkumiseks oli kiusamisele vahele astumine, ohvri rahustamine või õpetaja poole pöördumine.

Ütlesin, et lõpetage minu narrimine, aga nad ei lõpetanud (PO20). Õpilane astus kiusamisele vahele (TO26). Õpilane püüdis teda maha rahustada, aga see ei toimunud (TO27). Kutsusime õpetaja ja poisid läksid ära (PO26).

Õpetajapoolse sekkumisena toodi välja nii tõhus kui mitte tõhus sekkumine. Tõhusaks sekkumiseks leiti, et õpetaja astus kiusaja ja ohvri vahele. Õpetaja vestles kiusamise osapooltega. Õpetaja lahutas kiusaja ohvrilt. Kiusamises osalejad tunnistasid oma viga ning selle üle toimus arutelu koos õpetajaga. Kuid oli ka juhtumeid, kus õpetaja ei leidnud või ei saanud aru, et tegu oli kiusamisega või õpetaja ei teinud sellest välja.

Õpetaja ei teinud välja, vist ei saanud arugi (TO46). Poiss, keda kiusati rääkis õpetajale. Õpetaja ütles, et see oli mäng, aga tegelikult ei olnud (TO26).



Joonis 8. Kiusamisse sekkumise jaotumine kategooriateks ja alakategooriateks.

Viimane koolikiusamise juht

Järgnevalt sooviti välja selgitada, kuidas kirjeldavad õpilased viimast koolikiusamise juhtu. Selgus, et õpilased kirjeldasid kiusamise liike (Joonis 9). Füüsilise kiusamise kirjeldustena kirjeldati õpilastevahelise kiusamisena lükkamist ja tõukamist. Sageli mainiti asjade viskamist ning asjadega löömist ja viskamist. Ära märgiti ka tooli alt tõmbamist, kägistamist, löömist, peksmist ja kallale minekut. Lisaks eeltoodule kirjeldati ka hammustamist ja juustest kiskumist.

Nad lükkasid ja tõukasid teda hästi natukene (PO15). Tõukas õpilase söökla trepist alla (TO58). Löödi ja taguti (TO77). Ta saab tihti tappa (PO79). Ma olen näinud peksmist (PO81). Ma nägin, et ta kägistas õpilast (PO4). Teda visati lumekuulidega (TO12). Täna tahtis isegi ühele kuuenda klassi poisile tooliga lüüa (PO53). Õpilane oli teisi tüdrukuid juustest kiskunud (PO23).

Ise kogetud füüsilise kiusamise all kirjeldati lükkamist ja tõukamist, ründamist, kägistamist, hammustamist, ähvardamist ning asjadega viskamist.

Kuid siis tuli üks kiusajatest mind ründama (PO21). Õpilane lõi mind (TO7). Me mõlemad peksime üksteist (PO50). Pärast tuli mulle kallale ja kägistas (PO4). Ta lubas mu ära tappa (TP90). Ja hakkasid meid lumega loopima (PO36).

Füüsilisele kiusamisele järgnes verbaalne kiusamine. Juhtumi kirjeldustes mainiti enim narrimist. Kuid lisandus veel mõnitamist, solvamist, halvasti ütlemist ja hüüdnimedede andmist ja kasutamist.

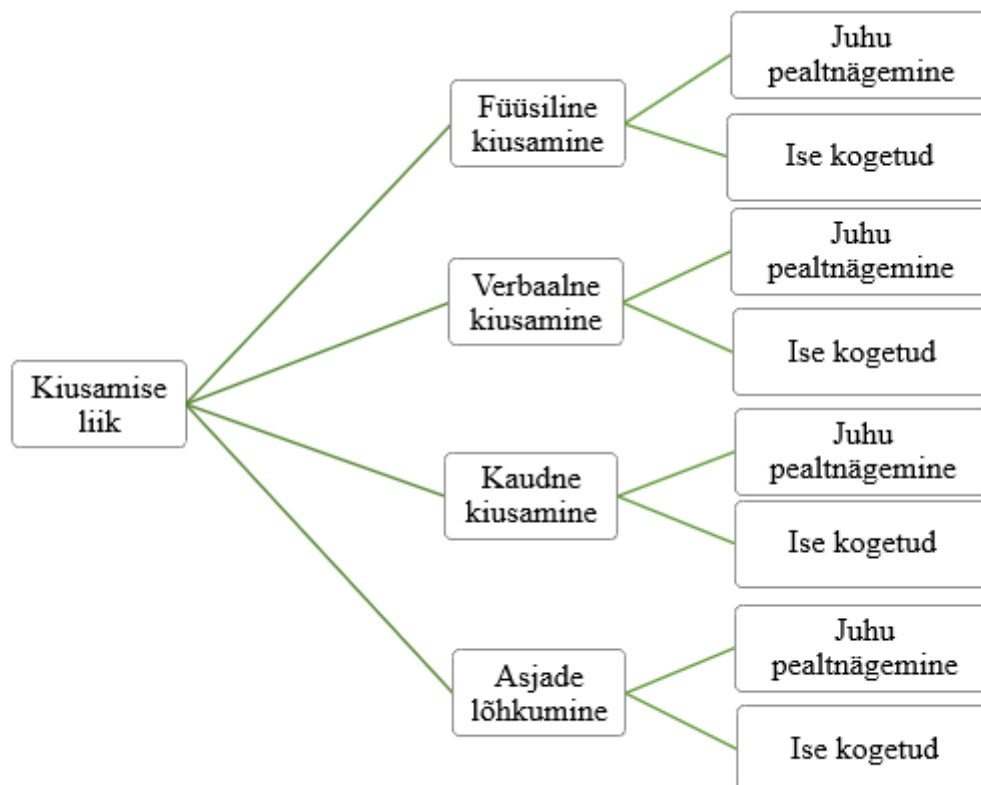
Kogu grupp hakkas teda naerma (PO19). Narrivad õpilase kallal (TO25). Kus kutsuti mind erinevate nimedega (PO20). Ja annavad talle nimesid (TO25). Hakkas mõnitama (TO60). Hiljem nad solvasid teda (PO2).

Õpilased ise kogesid enim halvasti ütlemist ning narrimist.

Hakatakse mulle halvasti ütleva (TO96). „Kuulge tatikad, mida te tõmblete siin ees.“ Ja siis muid pahaseid/ koledaid/ tugevaid sõnu (TO13). Eelmises koolis narriti mind prillipapaks (TO25).

Viimastes õpilastevahelistes kiusamisjuhtudes mainiti vähem kaudse kiusamisena kuulujutte ning lisaks asjade lõhkumist, võtmist ning peitmist. Õpilased ise kogesid tõrjumist ning asjade võtmist ja lõhkumist.

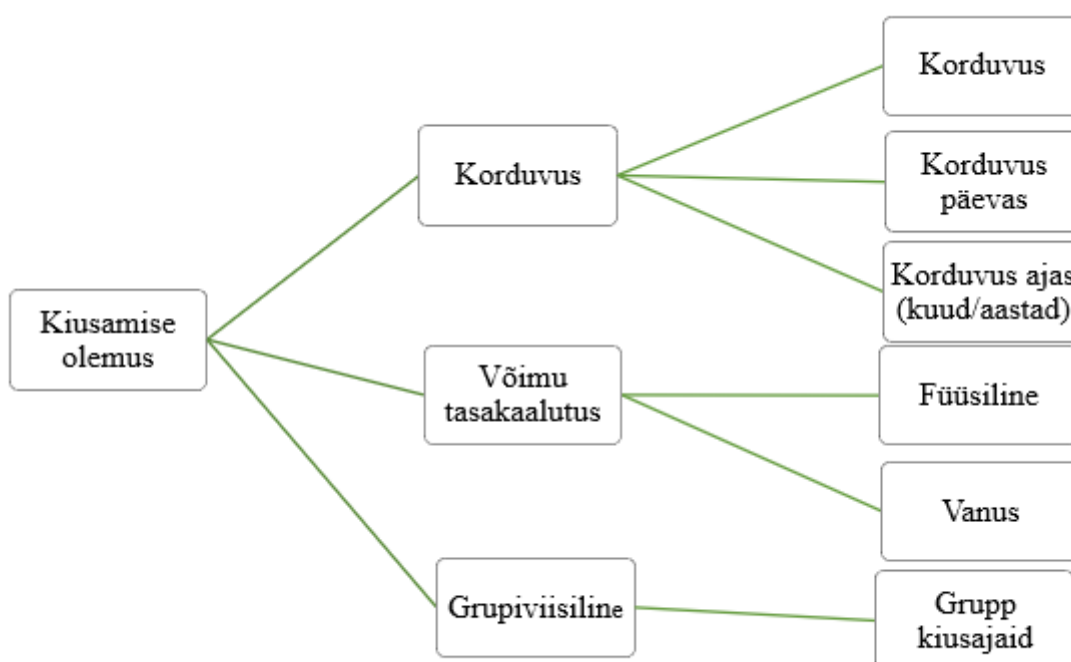
Kõik algas sellega, et õpetaja ütles, et koolis liiguvad täid (TO61). Mind on mängust eemale tõugatud (TO96). Õpilane ja õpilane võtsid kogu aeg tema asju (TO24). Võeti meie klassi õpilastelt asju ära ja siis peitsid need ära (TO25).



Joonis 9. Viimase kiusamisjuhu kiusamise liigi jaotumine kategooriateks ja alakategooriateks.

Viimase kiusamisjuhtumi olemusena (Joonis 10) toodi välja korduvust, võimu tasakaalutust ning grupis kiusamist. Kiusamise korduvusena kirjeldati, et kiusamine toimus kas korra või mitu korda. Ühe kirjelduse puhul kestis kiusamine aastaid. Kiusajad kiusasid endast nõrgemaid ja nooremaid. Kiusamist toimus ka gruppides.

Õpilane istus uuesti, aga õpilane tõmbas jälle tooli alt ära (TO46). See on vaid ühe korra juhtunud (PO40). Ta kiusab meid peaaegu iga päev (TO88). Õpilane ütles 1.klassis mulle, et ma ei ole tema tiimis (TO7). Ta lükkas nõrka poissi (PO19). 7.klassi poisid kiusasid ja nügisid üht 2.klassi poissi (TO62). Kiusati pundis (PO19). Kiusasid mõned poisid (PO20).

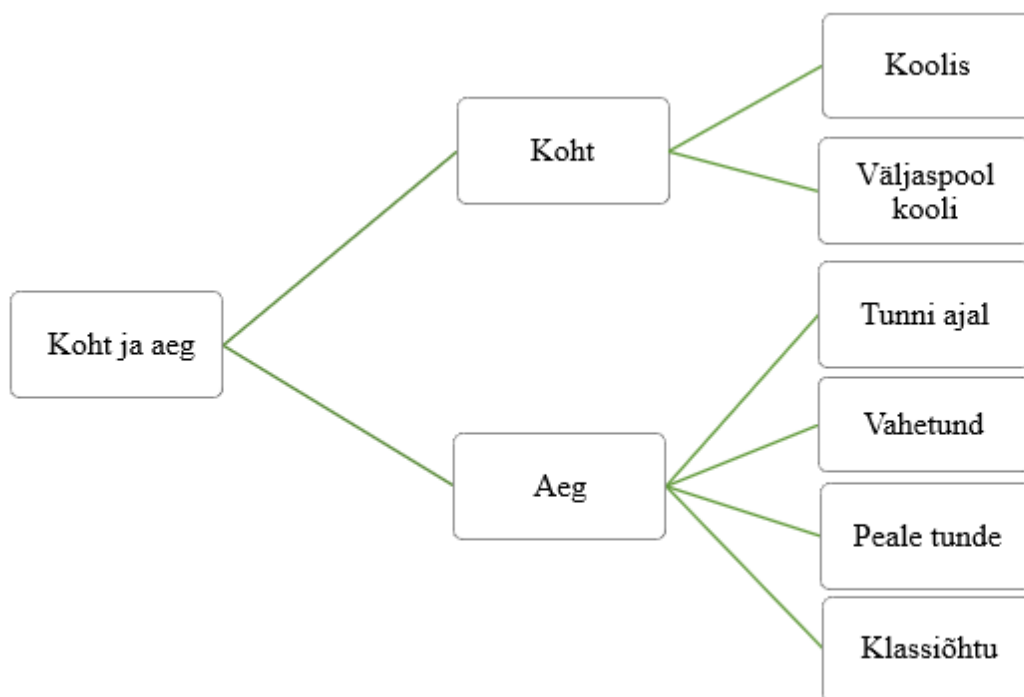


Joonis 10. Viimase kiusamisjuhu kiusamise olemuse jaotumine kategooriateks ja alakategooriateks.

Joonisel 11 on välja toodud viimase kiusamisjuhu kohad ja aeg. Kiusamise kohana mainiti enam koolisiseseid kohti nagu söökla, koridor, rietusruum, klass ja kooliõu. Väljaspool kooli mainiti ainult koolibussi. Viimastes kirjeldatavates juhtudes mäletati paremini aega, millal kiusamine aset leidis. Kiusati tunni ajal, vahetunni ajal, peale tunde ning ka klassiõhtul.

Mind hakati sööklas kiusama (PO85). See toimus võimla koridoris (TO90). Toimus rietusruumis (PO47). See toimus klassis (TO89). Toimus kooli alal (PO2)..Õpilane

saivalusalt reedel, klassiõhtul (MO52). Matemaatika tunni ajal (TO6). See juhtus täna klassis vahetunni ajal (TO9).



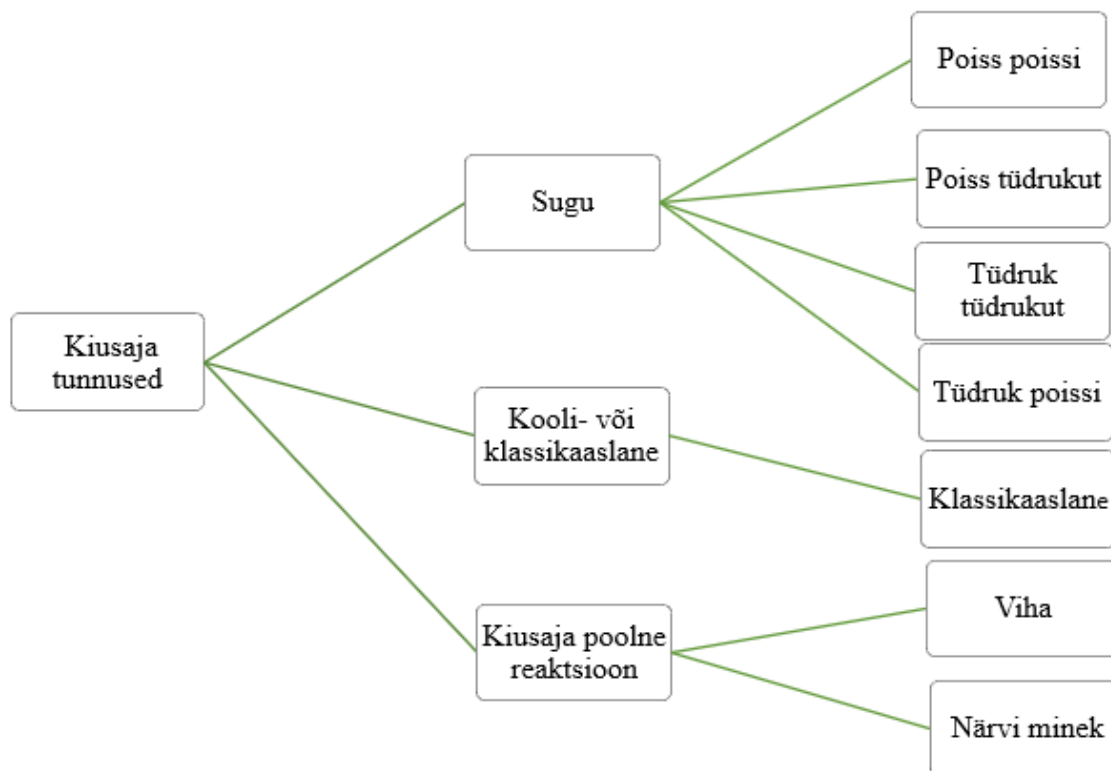
Joonis 11. Viimase kiusamisjuhu koha ja aja jaotumine kategooriateks ja alakategooriateks.

Kiusaja tunnusena (Joonis 12) mainiti viimases kiusamisjuhtumis kiusaja sugu. Kiusajaks oli kas poiss või tüdruk. Poisid kiusasid nii poisse kui ka tüdrukuid ning samuti tüdrukud kiusasid nii tüdrukuid kui ka poisse. Kirjeldati kiusajana ka klassikaaslast.

Siis tulid seitsmenda klassi poisid (PO36). Üks viienda klassi poiss (PO53). Meie klassi tüdrukud (TO25). Üks kiusajatest oli meie klassist (PO22).

Viimases kiusamisjuhu kirjelduses mainiti ka kiusaja endapoolset reaktsiooni. Kiusaja läheb vihale või närvi.

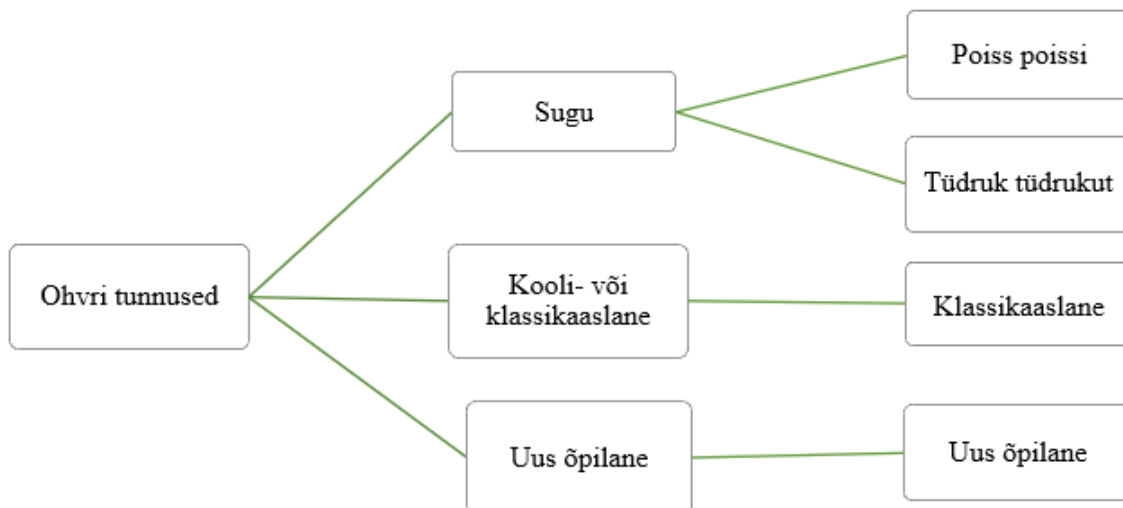
Siis õpilane läks ja sai vihaseks (PO4). Teine läks närvi (TO33).



Joonis 12. Viimase kiusamisjuhu kiusaja tunnuste jaotumine kategooriateks ja alakategooriateks.

Ohvri tunnustena (Joonis 13) kirjeldati sugu. Ohvriks olid nii poisid kui ka tüdrukud, Kiusamise alla sattusid ka kiusatava klassikaaslased ning uus õpilane.

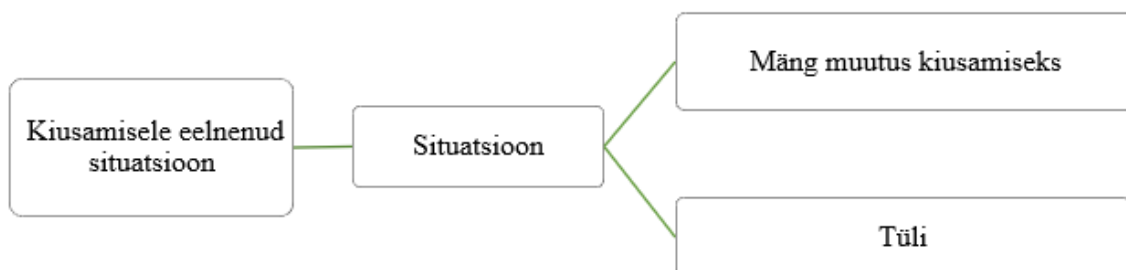
Täna lõi üks poiss mu klassivenda raamatuga (PO39). Mu klassiõde narriti (PO39). Väikest tüdrukut (TO44).



Joonis 13. Viimase kiusamisjuhu ohvri tunnuste jaotumine kategooriateks ja alakategooriateks.

Viimastes kiusamisjuhtumites toodi välja kiusamisele eelnenud situatsioonid, mis näitavad, millest kiusamine võis alguse saada (Joonis 14). Näiteks mäng muutus kiusamiseks või kaks õpilast läksid omavahel tülli.

Läksime õue ja mängisime kulli. Siis tuli mõte mängida politseid ja pätti (PO4). Meie klass mängis (TO26). Me mängisime ja tüli hakkas sellest, kui üks lükkas teise mäest alla (PO91). Kahe õpilase vahel toimus sõnasõda (TO46).

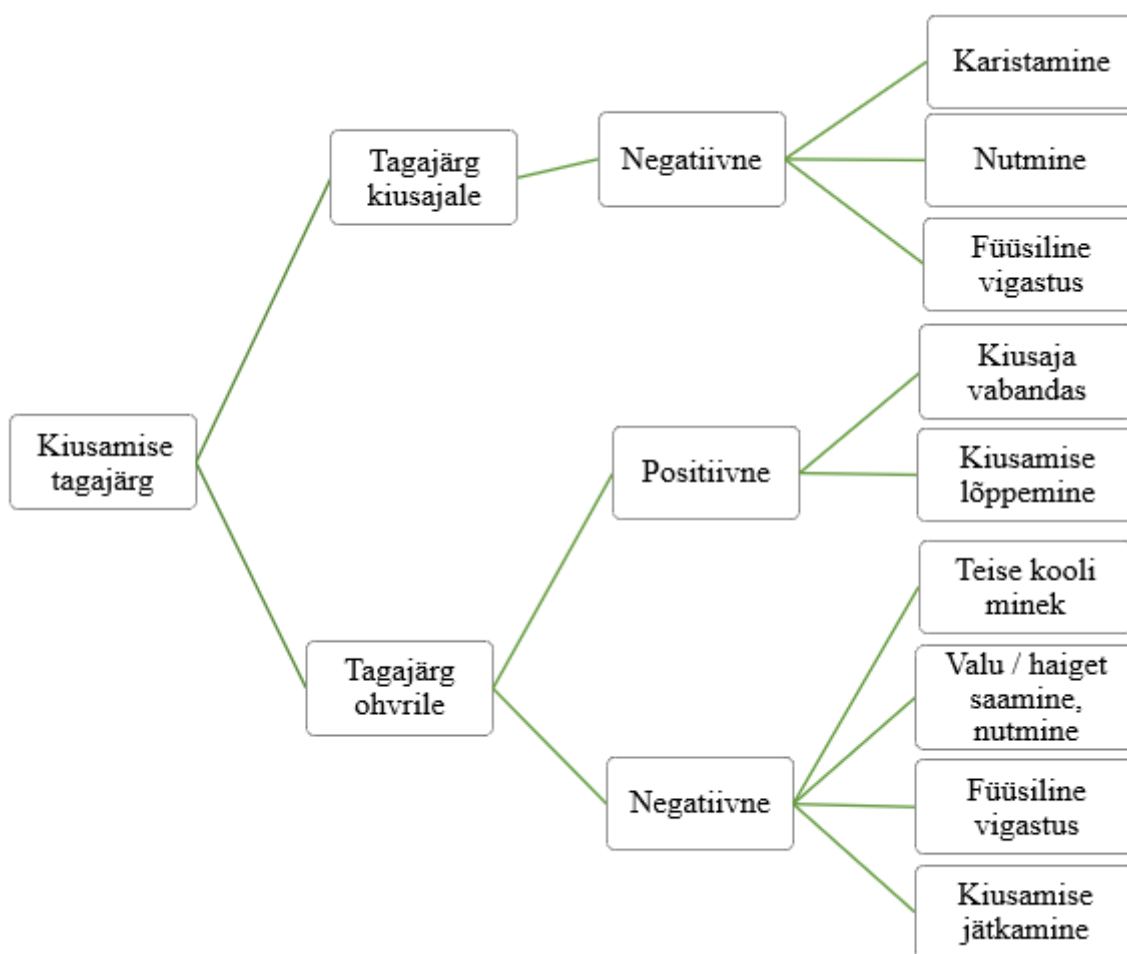


Joonis 14. Kiusamisele eelnenud situatsiooni jaotumine kategooriaks ja alakategooriaks.

Viimases kiusamisjuhtumis kirjeldati kiusamise tagajärgi (Joonis 15). Kiusaja jaoks lõppes kiusamine negatiivsete tagajärgedega. Kiusaja sai karistada, hakkas nutma või sai füüsiliselt vigastada. Ohvri jaoks lõppes kiusamine nii negatiivselt kui ka positiivselt.

Negatiivseteks tagajärgedeks oli teise kooli minek, nutmine, füüsiline vigastus või kiusamise jätkumine. Positiivseteks tagajärgedeks oli kiusamise lõppemine või kiusaja vabandas ohvri ees.

Ta sai karistada (PO14). Grupp hakkas nutma (PO19). Mõlemad said haavata (PO48).. Õpilane lõi pea ära (PO73). Tulin teise kooli, kuna arvasin, et siin on parem, kuid tegelikult on siin hullem kui eelmises (TO25). Kiusaja vabandas (TO84). Siis käis tunnikell ja nad lõpetasid (TO9). Enam ei narrita (TO39). Narritakse ikka edasi (TO46).



Joonis 15. Viimase kiusamisjuhu kiusamise tagajärgede jaotumine kategooriateks ja alakategooriateks.

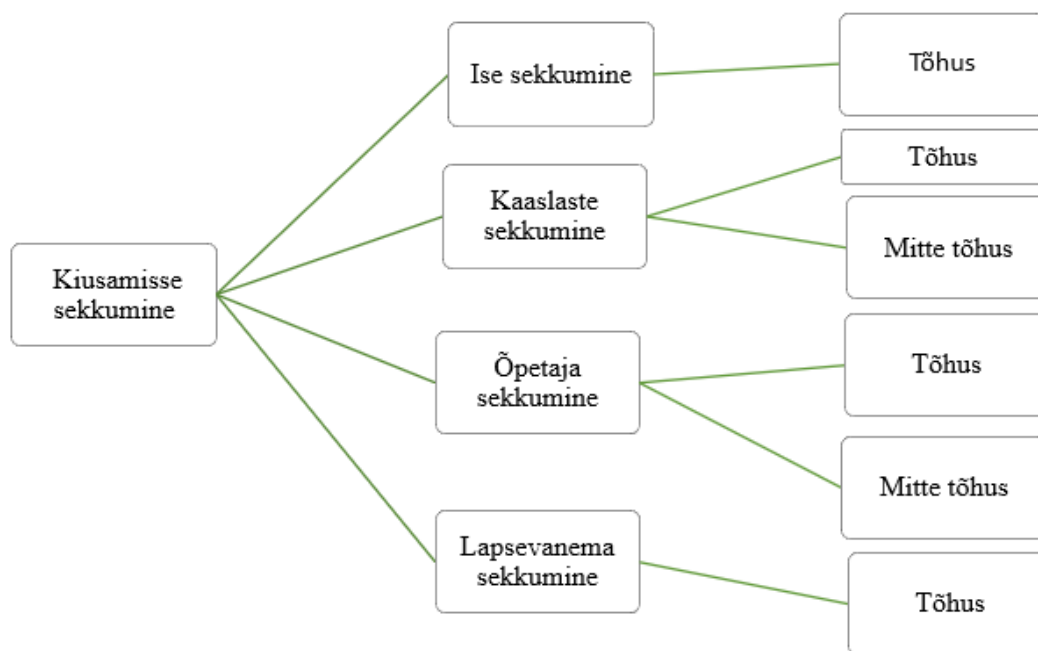
Viimaste kiusamisjuhtude kirjeldustes toovad õpilased välja tõhusad ja mitte tõhusad kiusamisse sekkumised (Joonis 16). Tõhusa sekkumisena toovad õpilased välja ohvripoolse iseenda kaitsmise, kaaslaste, õpetaja ja lapsevanema sekkumise. Ohver püüdis kiusamist verbaalselt lõpetada, kui ta ütles kiusajale ei. Samuti astus ohver emale, kaitses end kiusaja

eest või rääkis juhtunust õpetajale. Ka kaaslased kasutasid verbaalset lähenemist, öeldes kiusatavale, et ei tohi kiusata. Õpilased astusid kiusamisele vahele pöördudes täiskasvanu poole. Õpetajapoolne tõhus sekkumine oli kohale ilmumine ja rääkimine kiusamisjuhtumis osalejatega ning vahele astumine. Lapsevanem sekkus kiusamisse, võttes ühendust õpetajaga ning rääkis juhtunust.

Ütlesime, et ta ei või meid visata (PO5). Peale seda läksin ma eemale (PO21). Ma rääkisin õpetajale (PO14). Mu klassiõde sekkus vahele (TO26). Teatasin ta emale, et ta läheks talle järgi (PO65). Õpetaja rääkis meiega ja olukord lahenes (TO61). Ühel päeval helistasid õpilase vanemad õpetajale juhtunust (TO61).

Kirjeldatai ka mitte tõhusat sekkumist nii õpetaja kui ka kaaslase poolt. Õpetaja ei teinud kiusamisest välja või palus neil vaikselt olla. Kaasõpilane astus kiusamisse vahele, sest ei tahtnud, et kiusajatel tuleks pahandusi.

Õpetaja ei teinud välja (TO44). Siis tuli õpetaja ja palus olla neil vaikselt (TO87). Läksin vahele, kuna ei tahtnud, et nad pahandusse satuvad (PO19).



Joonis 16. Viimase kiusamisjuhu kiusamisse sekkumise jaotumine kategooriateks ja alakategooriateks.

Arutelu

Magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada tõsise ja viimase koolikiusamise juhu kirjeldus 4. – 6. klassi õpilaste arvamuste alusel. Eesmärgi täitmiseks kasutati avatud vastustega ankeeti, kus paluti kirjeldada tõsist ja viimast koolikiusamise juhtumit. Küsimustikule vastas 88 õpilast Tartu-, Põlva- ja Valgamaa üldhariduskoolidest. Uurimuses leiti, et tõsiseks juhtumiks peeti füüsilist, verbaalset ja kaudset kiusamist, asjade lõhkumist ning lisaks mainiti seksuaalse kiusamise vorme. Viimatiseks kiusamisjuhtumiks meenus õpilastele füüsiline, verbaalne ja kaudne kiusamine ning asjade lõhkumine. Kuid töö tulemustes ei esinenud küberkiusamise juhtumeid.

Lähtudes varasematest uurimustest, tõi autor teoreetilises osas välja neli suuremat kiusamise liiki – füüsiline, mittefüüsiline, vara kahjustav ja küberkiusamine. Antud töö tulemustest selgus, et õpilased kirjeldasid tõsise ja viimase koolikiusamise juhtumites kõige enam füüsilist ja verbaalset kiusamist ning esines ka vara kahjustavat kiusamist. Kuid töö tulemustes ei esinenud küberkiusamise juhtumeid. Ka varasemad uurimused (Afroz & Shafqat, 2015; Naylor et al., 2006; Maunder et al., 2010; Ybarra et al., 2018) kinnitavad, et kõige sagedamini kogevad õpilased verbaalset ehk mittefüüsilist ja füüsilist kiusamist.

Õpilaste kirjeldustes esines kokkulangevusi, kus viimase ja tõsise juhtumina kirjeldatakse füüsilise ja verbaalse kiusamisena samasuguseid juhtumeid. Näiteks mainiti füüsilise kiusamisena selliseid tõsiseid füüsilise agressiooni liike nagu kägistamine, hammustamine, lükkamine ja tõukamine, löömine ja peksmine ning verbaalse kiusamisena narrimine, hüüdnimede andmine, solvamine, mõnitamine ja halvasti ütlemine. Varasemalt on samuti leitud, et füüsilises kiusamises esineb kriimustamist, hammustamist, sülitamist ja näpistamist (Fekkes et al., 2004; Sullivan, et al. 2004) ning verbaalse kiusamisena narrimist, solvamist ja halvustamist (Mark et al., 2015; Sullivan et al., 2004).

Tulemustest selgus, et viimaseid kiusamisjuhtumeid ei peeta õpilaste poolt alati tõsisteks juhtumiteks. Näiteks füüsilise kiusamise puhul ei pidanud õpilane juustest kiskumist tõsiseks. Lugesdes kirjeldusi tuli välja, et õpilased peavad tõsiseks kiusamisjuhtumiks ka seksuaalse kiusamise vorme. Treial (2018) leidis, et teise kooliastme õpilased on kogenud seksuaalse kiusamise vorme ning antud uurimuse tulemustest selgus, et õpilased peavad seksuaalse kiusamise vorme tõsisteks kiusamise juhtumiteks. Seetõttu tuleks sellele tähelepanu pöörata ka koolis, et kiusamist ennetada. Viimastes verbaalsetes juhtumites toodi rohkem välja ka õiendamise ja kommenteerimise juhtumeid, mida tõsistes juhtumites ei olnud.

Varasematele uurimustele tuginedes võib öelda, et kaudset kiusamist kirjeldavad õpilased vähem (Maunder et al., 2010; Naylor et al., 2006). Samas Mark jt (2015) töid hoopis välja, et õpilased kirjeldavad kaudset kiusamist sama palju kui füüsilist ja verbaalset. Käesolevast uurimusest selgus, et nii viimastes kui ka tõsistes kiusamisjuhtumites on vähem kirjeldatud kaudset kiusamist. Sellest võib järeldada, et õpilased ei pruugi kaudsest kiusamisest nii teadlikud olla ning seetõttu on seda vähem ka kiusamisena kirjeldatud.

Tõsise ja viimase kiusamisjuhtumi kirjeldustes mainisid õpilased kiusamise olemust. Mõlema puhul kirjeldati, et kiusamine on korduv tegevus. Ohutegurina tuleb mainida, et kiusamine muutub ajapikku julmemaks nagu leidis Vaher (2002). Lisaks kirjeldati ajalist korduvust. Kui tõsise kiusamisjuhtumi puhul kestis kiusamine mitu päeva, kuud ja aastat, siis viimase puhul mitu päeva või aastat. Tõsise ja viimase kiusamisjuhtumi puhul toodi välja ka võimu tasakaalutus, kus ohver on kiusajast füüsiliselt nõrgem ja noorem või toimub grupiviisiline kiusamine. Tõsiste juhtumite kirjeldustes kirjeldati, et kiusajateks olid vanemate klasside õpilased. Tõsise kiusamisjuhtumina mainiti kiusamise varjatud iseloom, kus ohver ei tunnistanud, et teda kiusatakse. Ka varasemad uurimused ütlevad, et kiusamine on korduv ning kiusaja on ohvrist tugevam (Kõiv, 2003; Sullivan et al., 2004). Toetudes tulemustele võib järeldada, et õpilased peavad tegevuse korduvust ning ajas korduvust tõsiseks kiusamiseks.

Kirjeldustes toodi välja kohad, kus kiusamine aset leiab. Õpilased kirjeldasid viimaste ja tõsiste kiusamisjuhtumite kohti nii koolisiselt kui ka väljaspool kooli. Koolisiselt mainiti ära söökla, koridor, rietusruum, klass ja kooliõu ning väljaspool kooli koolibuss, bussijaam ning spordisaal. Tulemustele tuginedes võib järeldada, et kiusamine toimub koolides avalikult, koolikaaslaste ja koolitöötajate juuresolekul ning et kiusamine toimub kooliterritooriumil ja väljaspool kooli. Koolisisene tugevam järelvalve aitaks kiiremini lahendada ja ka ennetada probleeme.

Teise kooliastme õpilased kirjeldasid kiusaja tunnuseid. Nii tõsistes kui ka viimastes kiusamisjuhtumites olid kiusajateks nii poisid kui ka tüdrukud, aga poiste osakaal oli suurem. Ka varem on leitud, et poisid on rohkem kiusaja rollis kui tüdrukud (Smith, 2016). Viimase kiusamisjuhtumina kirjeldati ka kiusaja poolset reaktsiooni, kus kiusaja sai vihaseks või läks närvi. Kiusajad loodavad näha ohvri valu, et sellega kompenseerida oma vajaka jäämisi (Sullivan et al., 2004, Graham, 2010; Vaher, 2002).

Lisaks kiusajale kirjeldati ka ohvrit. Ohvriteks olid nii tõsise kui ka viimase kiusamise puhul nii poisid kui ka tüdrukud, seda on leidnud ka Smith (2016). Viimase kiusamisjuhtumi puhul mainisid kõrvalseisjad eraldi ka klassikaaslast. Tõsise kiusamisjuhtumi puhul toodi

välja ohvri erinevus seoses välimuse ja usuga. Thornberg jt (2013) leidsid, et eakaaslaste grupist erinemine on üheks kiusamise põhjuseks. Lisaks kirjeldati ohvri enda poolset reaktsiooni. Ohver vihastas ja kaotas enesekontrolli või hakkas teisega norima. Tõsiste kiusamisjuhtumite kirjeldustes toodi ohvrina välja ka uus õpilane.

Viimastes kiusamisjuhtumites kirjeldati kiusamisele eelnenud situatsioone, kus mäng muutus kiusamiseks või kahe õpilase vahel oli tüli. Tõsiste kiusamisjuhtumite korral kirjeldati kiusamisele eelnenud situatsiooni kui ka ajendit. Ajendina kirjeldati õpilaselt asja võtmist, perekonnanime valesti kirjutamist kui õpituatsiooni.

Õpilased kirjeldasid ka kiusamisjuhtumite tagajärgi. Nii viimase kui ka tõsise kiusamisjuhtumi kirjeldustest tuli välja, et kiusajale lõppes kiusamine alati negatiivsete tagajärgedega. Ka Wolke ja Lereya (2015) on leidnud, et kiusamine toob endaga kaasa kahjustavaid tagajärgi nii kiusatavale kui ka ohvrile ning negatiivset mõju kaasõpilasele. Kiusaja sai üldjuhul karistada, kiusaja hakkas nutma või sai füüsiliselt haiget. Tõsise juhtumi puhul toodi aga välja, et kiusaja sai tõsiseid füüsilisi vigastusi.

Ohvrile olid kiusamisjuhtumite tagajärjed nii positiivsed kui ka negatiivsed. Mõlema kiusamisjuhtumi puhul oli negatiivseks tagajärjeks teise kooli minek, nutmine ja haiget saamine. Kooli vahetust toob tagajärjena ka Frisen jt (2012). Tõsiste juhtumite puhul toodi eraldi välja tõsine ohvri füüsiline vigastus ja ohvri enesevigastus. Haigestumise kiusamise tagajärjel toovad oma töös välja ka Vaher (2002), Sharp ja Smith (2004) ning Graham (2010). Viimase kiusamisjuhtumi positiivseks tulemuseks oli kiusamise lõppemine ning kiusaja vabandamine ohvri ees. Tõsiste juhtumite puhul otsis ohver õpetajapoolset kaitset, leppisid kiusajaga ära või said sõpradeks.

Õpilased kirjeldasid ka kiusamisse sekkumist. Viimaste kiusamisjuhtumite kirjeldustes kirjeldati tõhusa sekkumisena ohvri enda poolset kaitset. Kõrvalseisjate tõhusa kaitsena toodi välja ohvri kaitsmine või täiskasvanult abi otsimine. Ybarra jt (2018) uurimustööst selgus, et eakaaslaste arvates on parim viis kõrvalseisjana kiusamisse sekkuda, rääkides sellest täiskasvanule, sest nemad oskavad selle vastu midagi ette võtta. Mittetõhusana mainiti kiusaja kaitsmist kaaslaste poolt. Õpetaja tõhusa sekkumise all kirjeldati õpetaja vestlust klassiga kiusamise teemal, vestlust kiusaja ja ohvriga ning kiusamisele vahele sekkumine. Kuid kirjeldati ka õpetaja poolset sekkumist, kus õpetaja ei teinud kiusamisest välja. Viimases kiusamisjuhtumis kirjeldati ka lapsevanema tõhusat sekkumist, kus lapsevanem vestles juhtunust õpetajaga.

Tõsises kiusamisjuhtumis kirjeldas ainult üks õpilane enda eest seismist. See võib tuleneda sellest, et õpilased, kes on kiusamist kogunud, ei oska tihti kiusamisele ja kiusajale

vastu hakata nagu leidis Sullivan jt (2004). Kõrvalseisjate tõhusa sekkumisena kirjeldati ohvri kaitsmist pöördudes abi saamiseks õpetaja poole, rahustada ohvrit või astuti kiusamisele vahele. Nii nagu viimase kiusamisjuhtumi puhul mainiti ka siin ära tõhus ja mitte tõhus sekkumine õpetaja poolt. Tõhusa sekkumisena toodi välja õpetaja juuresolek, vestlus kiusamises osalejatega, kiusaja ja ohvri lahutamine ning kiusamise ülestunnistamine. Mitte tõhusaks sekkumiseks peeti, kui õpetaja ei tea, et tegu on kiusamisega või ei tee sellest välja.

Käesoleval uurimusel olid ka mõningad piirangud. Lugeses õpilaste kirjeldusi tundus, et mõnede õpilaste jaoks võis vastuste andmine olla raske. Intervjuude käigus oleks saanud rohkem infot ja täpsemaid vastuseid. Enamasti vastati hästi lühidalt - lihtlausetega. Vastanute osakaal oli väiksem kui loodetud, sest mõned lapsevanemad keeldusid lapse osalemisest küsitlusel. Autori esialgne mõte oli võrrelda kiusajate ja ohvrite tõlgendusi tõsistest juhtumitest, aga osavõtjate nappuse tõttu jäi see töös välja arendamata. Tulevikus võiks võrrelda saadud tulemusi soopõhiselt. Õpilaste valimi väiksuse tõttu ei saa teha üldistusi üle Eesti. Edaspidi saaks uurida ka õpetajate teadmisi ja oskusi kiusamisprobleemide lahendamisel.

Kokkuvõtteks võib öelda, et II kooliastme õpilased peavad tõsisteks kui ka viimasteks kiusamise juhtumiteks füüsilist, verbaalset ja kaudset kiusamise liike, näiteks hammustamine, kägistamine, juustest kiskumine, löömine ja tõukamine, solvamine ja narrimine. Ükski küsitletud õpilane ei kirjeldanud aga küberkiusamist.

Tänuõnad

Tänan kõiki, kes aitasid mind käesoleva magistritöö valmimisel. Suurimad tänud minu abikaasale, perele ja sõpradele Maretile, Janale ja Mailele igakülgse toetuse, innustamise, kannatlikkuse ja abi eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Tuuli Helk

23.05.2019

Kasutatud kirjandus

- Aasvee, K., Liiv, K., Eha, M., Oja, L., Härm, T. & Streimann, K. (2016). Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine: 2013/ 2014. õppeaasta uuringu raport. Tallinn.
- Asimopoulos, C., Bibou-Nakou, I., Hatzipemou, T., Soumaki, E. & Tsiantis, J. (2013). As investigation into students and teachers knowledge, attitudes and beliefs about bullying in Greek primary schools. *International Journal of Mental Health Promotion*, 16(1), 42–52.
- Afroz, J., & Shafqat, H. (2015). Bullying in Elementary Schools: Its Causes and Effects on Students. *Journal of Education and Practice*, 6(19).
- Beckman, L., & Svensson, M. (2015). The cost-effectiveness of the Olweus Bullying Prevention Program: Results from a modelling study. *Journal of Adolescence*, 45, 125– 137.
- Fekkes, M., Pijpers, F. I. M., & Verloove-Vanhorick, S. P. (2005). Bullying: Who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior. *Health Education Research*, 20, 81–91.
- Frisen, A., Hasselblad, T., & Holmqvist, K. (2012). What actually makes bullying stop? Reports from former victims. *Journal of Adolescence*, 35(4), 981–990.
- Gini, G., & Pozzoli, T. (2009). Association Between Bullying and Psychosomatic Problems: A Meta-analysis. *AAP News & Journals Gateway*, 123(3).
- Graham, S. (2010). What Educators Need to Know About Bullying Behaviors. *Phi Delta Kappan*, 92(1), 66–69.
- Howard, A., Landau, S., & Brovor, J. (2014). Peer Bystanders to bullying: who wants to play with the victim? *J Abnorm Child Psychol*, 42, 265–276.
- Janosz, M., Archambault, I., Pagani, L. S., Pascal, S., Morin, A. J. S., & Bowen, F. (2009). Are There Detrimental Effects of Witnessing School Violence in Early Adolescence? *Journal of Adolescent Health*, 43, 600–608.
- Kahre, T., Kasvandik, L., Rakaselg, J., & Treial, K. (2017). Külastatud aadressil <https://www.oiguskantsler.ee/kool-kiusamisest-vabaks/mis-on-kiusamine.html>
- Kaukiainen, K., & Salmivalli, C. (2015). *Miniõpik lapsevanematele*. Tõlge Treial, K. Toim Uuesoo, R.
- Kool Kiusamisest vabaks* (s.a.). Külastatud aadressil <https://www.oiguskantsler.ee/koolikiusamine/ennetamine.html>
- Kraav, I., & Kõiv, K. (2001). *Sotsiaalpedagoogilised probleemid üldhariduskoolis*. Tartu.

- Kõiv, K. (1997). Medali kaks poolt ehk ohvrite ja kiusajate kindlaksmääramine nooremas koolieas. *Lapse probleemid ja probleemid lapsega. Artiklite kogumik*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Kõiv, K. (2003). *Antisotsiaalse käitumisega õpilased. Artiklite kogumik III*. Tartu: OÜ Vali Press.
- Kõiv, K. (2006). *Käitumise mitu tahku: õpilastevaheline kiusamine, õpilaste kiusamine õpetajate poolt, õpetajate kiusamine õpilaste poolt ning õpetajate kiusamine kooli personali ja lapsevanema poolt* (lk 17–36). Tartu: OÜ Vali Press trükikoda.
- Küberkiusamine*. (s.a.). Külastatud aadressil <https://www.targaltinternetis.ee/opetajatele/kuberkiusamine/>
- Lister, C. E., Merrill, R. M., Vance, D. L., West, J. H., Hall, P. C. & Crookston, B. T. (2015). Victimization Among Peruvian Adolescents: Insights into Mental/Emotional Health from the Young Lives Study. *Journal of School Health*, 85(7), 433–440.
- Mark, L., Sisask, M., Vaikma, J., Värnik P. & Värnik. A. (2015). Kiusamine koolis. *Uuringu raport*. Tallinn.
- Maunder, R. E., Harrop, A., & Tattersall, A. J. (2010). Pupil and staff perceptions of bullying in secondary schools: comparing behavioural definitions and their perceived seriousness. *Educational Research*, 52(3), 263–282.
- Menesini, E., & Salmivalli, C. (2017). Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions. *Psychology, Health & Medicine*, 22, 240–253.
- Monks, C. P., & Smith, P. K. (2006). Definitions of bullying: Age differences in understanding of the term, and the role of experience. *The British Psychological Society*, 24, 801–821.
- Mthethwa-Sommers, S., & Kisiara, O. (2015). Listening to Students from Refugee.
- Naylor, P., Cowie, H., Cossin, F., de Bettencourt, R., & Lemme, F. (2006). Teachers and pupils definitions of bullying. *British Journal of Educational Psychology*, 76, 553–576.
- Olweus, D. (1993). Bullying in school: What we know and what we can do. *Psychology in the Schools*, 40, 699–711.
- PISA. (2017). *PISA 2015 Results (Volume III): Students well-being*. Külastatud aadressil <http://dx.doi.org/10.1787/9789264273856-en>.
- Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group: A review. *Aggression and violent behavior*, 15(2), 112–120.
- Sharp, S., & Smith, K. P. (Toim). (2004). *Võitlus koolikiusamisega*. Tallinn: El Paradiso.

- Smith, K. P. (2016). Bullying: Definition, Types, Causes, Consequences and Intervention. *Social and Personality Psychology Compass*, 10(9), 519–532.
- Smith, K. P. (2016). Kiusamisvastane sekkumine koolis. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 4(2), 118–141.
- Smith, K. P. & Brain, P. (2000). Bullying in Schools: Lessons From Two Decades of Research. *Aggressive Behavior*, 26, 1–9.
- Sullivan, K., Cleary, M., & Sullivan G. (2004). *Kiusamine koolis. Mis see on ja kuidas sellega toime tulla*. Tartu: AS Atlex
- Thornberg, R., Halldin, K., Bolmsjö, N., & Petersson, A. (2013). Victimising of school bullying: a grounded theory. *Research Papers in Education*, 28(3), 309–329.
- Tiliouine, H. (2015). School bullying victimisation and subjective well-being in Algeria. *Child Indicators Research*, 8(1), 133–150.
- Treial, K. (2018). *Õpilaste kogemused kiusamisega 2018. aasta KiVa programmi õpilasküsitluse põhjal*. Külastatud aadressil http://kiusamisvaba.ee/wp-content/uploads/2018/11/Õpilaste-kogemused-kiusamisega_2018-RAPORT.pdf
- UNICEF. (2018). *An Everyday Lesson: #ENDviolence in School*. Külastatud aadressil https://www.unicef.org/publications/files/An_Everyday_Lesson-ENDviolence_in_Schools.pdf
- Vaher, A. (2002). Koolikiusamine. Lastekäitumishäired. E. Korp, A. Leppiman, T. Meres, & A. Vaher (Toim), *Laps. Elu, probleemid ja lahendus* (lk 82–102). Tallinn.
- Veenstra, R., Lindenberg, S., Munniksmä, A., & Dijkstra, K. J. (2010). The Complex Relation Between Bullying, Victimization, Acceptance, and Rejection: Giving Special Attention to Status, Affection, and Sex Differences. *Child Development*, 81(2), 480–486.
- Vlachou, M., Botsoglou, K., & Andreou, E. (2013). Assessing Bully/Victim Problems in Preschool Children: A Multimethod Approach. *Journal of Criminology*.
- Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020* (2015). Külastatud aadressil https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/vagivalla_ennetamise_strateegia_2015-2020_kodulehele.pdf
- Wolke, D., & Lereya, A. S. T. (2015). Long-term effects of bullying. *Archives of Disease in Childhood*, 100, 879–885.
- Yang, A., & Salmivalli, C. (2015). Effectiveness of the KiVa antibullying programme on bully-victims, bullies and victims. *Educational Research*, 57(1), 80–90.

Ybarra, M., Espelage, D., Valido, A., Hong, J. S., & Prescott, T. (2018). Perceptions of middle school youth about school bullying. *Journal of Adolescence*.

Lisa 1

Lp vastaja!

Käesolev ankeet on koostatud, et teada saada, mida noored arvavad sellise tõsise probleemi kohta koolis nagu kiusamine. Täites ankeeti, saate ka Teie anda oma panuse antud uurimuse edukaks läbiviimiseks. Järgnevalt palume Teil avaldada lühidalt oma arvamust kahe olukorra kohta seoses kiusamisega. Ankeedis ei ole õigeid ega valesid vastuseid. Ankeedi vastajatele tagatakse anonüümsus ja saadud vastuseid kasutatakse ainult teadusliku töö koostamisel.

Täna vastamast!

Tuuli Helk (tuuli.helk@ut.ee) TÜ haridusteaduste instituudi üliõpilane

Palun kirjeldage **viimast** õpilaste vahelist kiusamise juhtumit koolis.

Kasutage selleks vähemalt seitset lauset!

1.
.....
2.
.....
3.
.....
4.
.....
5.
.....
6.
.....
7.
.....
8.
.....
9.
.....
10.
.....

Palun kirjeldage **tõsist** õpilaste vahelist kiusamise juhtumit koolis.

Kasutage selleks vähemalt seitset lauset!

1.....
.....
.....

2.....
.....
.....

3.....
.....
.....

4.....
.....
.....

5.....
.....
.....

6.....
.....
.....

7.....
.....
.....

8.....
.....
.....

9.....
.....
.....

10.....
.....
.....



Klass:

Vanus:

Sugu: poiss/tüdruk

Lisa 2

Lugupeetud direktor!

Vajame Teie abi, et korraldada uuringut 3. – 6. klassi õpilaste koolikiusamise juhtumite uurimiseks Eesti koolides. Andmeid kogutakse magistritöö tarbeks.

Koolikiusamises on Eesti 38 riigi edetabelis teisel-kolmandal kohal, mis näitab, et koolikiusamine on jätkuvalt suureks probleemiks. Selleks, et koolikiusamine väheneks, peame tähelepanu pöörama kiusamises osalenud õpilastele ning erinevatele juhtumitele. Käesoleva uurimuse eesmärgiks on välja selgitada, millisena näevad koolikiusamises osalenud õpilased tõsisest koolikiusamist. Uuringu tulemusena saame välja selgitada need kiusamise juhtumid, mis vajavad laialdasemat teadvustamist kooliõpilaste hulgas. Lisaks saame teada, milliste osapooltega on vaja rohkem tegeleda.

Uurimuses osalevatel lastel palutakse täita üks küsimustik ja ankeet, kus õpilased kirjeldavad enda nägemust tõsisest koolikiusamisest ning vastavad küsimustele, et välja selgitada õpilaste omavahelised suhted.

Uurimuses osalevaid koole ja lapsi nimeliselt kuskil ei avalikustata. Kõik uurimuse tulemused esitatakse üldiste kokkuvõtetenä. **Uurimuse tulemusi nimeliselt ei säilitata.**

Kas võin uuringuga pöörduda Orava Põhikooli õpetajate poole?

Suur tänu panuse eest uuringusse.

Küsimuste korral palun kirjutage aadressile tuuli@korve.edu.ee.

Lugupidamisega

Tuuli Helk, magistrant

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Tartu Ülikool

e-post: tuuli@korve.edu.ee

tel: 59019280

Lugupeetud õpetaja!

Vajame Teie abi, et korraldada uuringut koolikiusamise juhtumite uurimiseks. Käesoleva uurimise eesmärgiks on välja selgitada, millisena näevad koolikiusamises osalenud õpilased tõsist koolikiusamist. Uuringu tulemusena saame välja selgitada need kiusamise juhtumid, mis vajavad laialdasemat teadvustamist kooliõpilaste hulgas. Lisaks saame teada, milliste osapooltega on vaja rohkem tegeleda. Uuringu tulemusi kasutatakse ainult magistritöö tarbeks.

Õpilaste küsitluse ja ankeedi läbiviimiseks kulub üks akadeemiline tund (45 min). Testi viin läbi mina (Tuuli Helk).

Teie kooli juhtkonnalt on nõusolek uuringu sooritamiseks olemas. Kui olete nõus uuringusse panustama, ning loovutama ühe tunni uuringu läbiviimiseks, siis andke palun sellest teada.

Suur tänu panuse eest uuringusse!

Küsimuste korral palun kirjutage aadressile tuuli@korve.edu.ee.

Lugupidamisega

Tuuli Helk, magistrant

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Tartu Ülikool

e-post: tuuli@korve.edu.ee

tel: 59019280

Lugupeetud lapsevanem!

Vajame Teie abi, et korraldada uuringut 3. – 6. klassi õpilaste koolikiusamise juhtumite uurimiseks Eesti koolides. Andmeid kogutakse magistritöö tarbeks.

Koolikiusamises on Eesti 38 riigi edetabelis teisel-kolmandal kohal, mis näitab, et koolikiusamine on jätkuvalt suureks probleemiks. Selleks, et koolikiusamine väheneks, peame tähelepanu pöörama kiusamises osalenud õpilastele ning erinevatele juhtumitele. Käesoleva uurimuse eesmärgiks on välja selgitada, millisena näevad koolikiusamises osalenud õpilased tõsist koolikiusamist. Uuringu tulemusena saame välja selgitada need kiusamise juhtumid, mis vajavad laialdasemat teadvustamist kooliõpilaste hulgas. Lisaks saame teada, milliste osapooltega on vaja rohkem tegeleda.

Uurimuses osalevatel lastel palutakse täita üks küsimustik ja ankeet, kus õpilased kirjeldavad enda nägemust tõsisest koolikiusamisest ning vastavad küsimustele, et välja selgitada õpilaste omavahelised suhted.

Uurimuses osalevaid koole ja lapsi nimeliselt kuskil ei avalikustata. Kõik uurimuse tulemused esitatakse üldiste kokkuvõtetenä. **Uurimuse tulemusi nimeliselt ei säilitata.**

Palume Teilt nõusolekut oma lapse uurimuses osalemise kohta. Oleme väga huvitatud, et uuringus osaleks võimalikult palju lapsi, kuna nii suureneb oluliselt uuringu usaldusväärsus.

Kinnitage palun oma otsust (nõustumist või mittenõustumist) allkirjaga.

Luban oma lapsel (lapse nimi) osaleda uurimuses.

Ei luba oma lapsel (lapse nimi) osaleda uurimuses.

.....

Lapsevanema allkiri

Suur tänu panuse eest uuringusse.

Küsimuste korral palun kirjutage aadressil tuuli@korve.edu.ee.

Lugupidamisega

Tuuli Helk, magistrant

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Tartu Ülikool

e-post: tuuli@korve.edu.ee

tel: 59019280

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Tuuli Helk,

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

TÕSISE JA VIIMASE KOOLIKIUSAMISE JUHU KIRJELDUS II KOOLIASTME
ÕPILASTE ARVAMUSE ALUSEL

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Kristi Kõiv, PhD,

(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Tuuli Helk

23.05.2019